

Ш Т И Ц Е

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

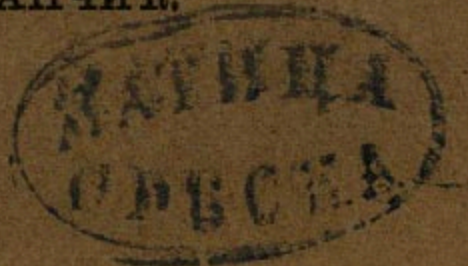
у
СРБИЈИ.

19638

ПО АНАЛИТИЧНОМ МЕТОДУ

СЛОЖИО

Др. ЈОСИФ ПАНЧИЋ.

ЦЕНА 8 ГРОША ЧАРШ.

У БЕОГРАДУ,

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1867.

P19 Cp II 748.1

~~Pg 600~~

РП 600
~~206 В/31~~

РЛС СР II 748.1

Ш Т И Ц Е

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

У

СРБИЈИ.

ПО АНАЛИТИЧНОМ МЕТОДУ

СЛОЖИО

Др. ЈОСИФ ПАНЧИЋ.

1867.

У БЕОГРАДУ,

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

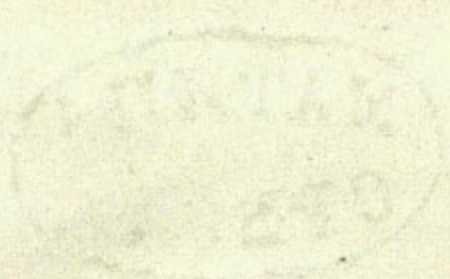
1867.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1891

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1891

П Р И С Т У П.

За ово дваестину година, од како се бавим са испитивањем природних ствари у Србији, нисам никада пропуштао прилике да што дознам о најинтересантнијој страни фауне наше, о птицама. Испрва бејаш уман, да из многих бележака што сам полагао прикупио саставим опширан опис птица у Србији, онако као што сам то пре више година са рибама учинио; али при прегледу скупљене грађе морадох се уверити, да ми је овај посао, поред свеколике моје помње, све до данас остао несавршен и то у партији за нашу литературу доста важној, т. ј. нисам науци могло привредити много српских имена птица. Томе је пак једини узрок тај што се наш народ ни мало не забавља са ловљењем птица — а зар неће ни у будуће у томе за западом поћи — пак их зато слабо познаје, и ако коју по гласу или другоме чему разликује, врло сам често имао прилике уверити се, да наш сељак, бар у Србији, и најобичнијој мртвој птици — славују, кукавици, воденом биву, жури и др. — имена незна. То ме побудило те сам се за сада ограничио на кратку анализу птица у Србији, ову пак издајем у двогубој нади: да ћу моћи, ако буде среће, и сам касније додати делу оно, што му за сада не достаје, и да ћу зар добити у испитивању домаћих птица помагаче, који ће овим лаким аналитичним упутством у стању бити, да могу свакој птици на коју би се намерили научно име сазнати и што би где прилика донела о њој прибележити.

Ко би желио, да се овим делцем послужи, да каквој птици што је у Србији уловљена нађе научно име, ваља да то потражи најпре у анализи родова под А).

Два противна карактера која су у двема првим врстама под 1. стављена припадају свима птицама, а један од њих двоје мора да припада оној птици, која се испитује. Накрај врсте у којој је карактер што птици припада, стоји број (2 и 73) који упућује на подобан број што се ниже испред врста (у курентном реду) налази. Два ту стављена карактера ваља на ново сравнити са птицом која се испитује и тако даље све дотле док се место броја не наиђе на какво име, а то је име птичјег рода или оно што се тражи. Испред тога имена стоји римски број који ваља потражити на своме месту у анализи фела под Б). Овде стоји испод имена рода опширна његова карактеристика из које ће се моћи лако увидети, дали птица, коју проучавамо заиста у тај род спада. По карактеристици рода наведене су главније белеге које одликују фелу ако је само једна, или стоји анализа фела ако их има више: у тој анализи неће бити тешко изнаћи ону врсту у којој су белеге што се са уловљеном птицом најбоље слажу, а ту стоји и име птичје феле.

Пре по што би се приступило анализацији птичјих родова и фела ваља проучити орнитологијски језик т. ј. оне термине који су при описивању птица уобичајени. Ти су термини узети понајвише од спољашње грађе птица или оних делова птичјег организма који су на видiku те се могу без икакве спреме или направе од најлакше руке испитати. Овде ћу на кратко објаснити све оно што је у овом погледу важно да се зна, без чега се научни описи птица разумети не могу.

Птичје се тело дели на главу, труп и удове.

Предњи је део главе обложен рожном навлаком, *клуном*, а кљун је зевом растављен у две поле, горњу и доњу. При основи горње поле виђа се у неких птица божица од различите боје названа *восковицом* — *сегоша*. Доња пола кљуна сложена је из два крака, који су спред у *подбрадном углу* срасли, од овог угла до основе

кљуна простире се *подбрадак*. Најузвишенији део кљуна од основе његове до врха каже се *забат*; — culmen. Гдешто је забат од бочних делова жљебовима, кад дужиим кад краћим, растављен а пред врхом је (у многих грабљивица) јако пупчаст или има (у неких водених птица) на врху плочасту нарастао. На две стране од забата стављене су *ноздре* врло различите по облику и величини; оне имају већином равне ивице, но гдешто (као у голубова) горња им је ивица од пупчасте нарастли неједнака. По некад су голе и видљиве, другда перјем или чекињама прикрите, у многих су птица рожном преградом раздвојене, ређе те преграде нема и онда се каже да су *ноздре* *проваљене*.

На глави ваља ове делове разликовати: *кашић* или сву горњу страну од главе, којој предњи крај заузима *чело*, средњи *теме* а задњи *потилак*. На две стране од главе више образа стављене су *очи*, а само у ноћних грабљивица *очи* стоје на предњој, пласној страни од главе; сниже *очију* и мало назад стављене су *уши*, које су свакад перјем обрасле те се невиде. Линије између *очију* и основе од кљуна зову се *узде*.

Свезу између главе и трупа подржава *шија*. Горњу страну шије назваћемо *вратом*, доњу *гушом*, место где шија са грудима граничи *надвољкомъ*.

На трупу разбирамо за *горњу* и *доњу страну* и за *бокове*. На горњој су страни за шијом *плећи*, над крилима *рамена*, сниже стоје *леђа*, за леђима *крста* а на крај трупа *тртца*. На доњој су страни напред *груди* испод крила *пазухе*, за грудима *трбух*, споља до њега *слабине*, а на крај трбуха стављена је *задњица*.

Предњи или горњи удови са повећим перјем што је у њих углављено састављају *крила*, о њима ће бити малочас реч при птичјој одећи.

Доњи или задњи удови састоје се из *бедра*, *гњата*, *писка* и *прстију*. Бедра се не виде, јер су укрига у перје, а исто тако и већи део гњата, писак пак (*tarsus*),

који чини већину видљиве птичје ноге, само је гдешто перјем обрастао већином је наг и обложен рожном на-
влаком која је понајвише подељена у љуспасте плочице,
кадшто су пак многе такве плочице особито спред и
и са стране срасле у *жиоке*, ово су *жиочене ноге*. Са
писком зглобљени су *прсти*, на броју обично четири и
то најчешће три окренута напред а четврти назад; овај
је задњи прст са осталима обично у једној равни ста-
вљен, но кадшто (у ковица) од осталих је прстију од-
макнут тако да много крат врхом до тала не стиже. Страг
на писку виђају се у неких птица свакојаке нарасли као
жуљеви или брадавице, кад су те нарасли подугачке и
зашиљасте, кажу се *оструге*.

Ноге служе птицама хођењу и стајању на земљи
или дрвећу, пузању по дрвећу или стенама, гацању по
блату или води и пливању на води. Према овим разли-
читим потребама ноге су различито скројене, дуже су
или краће, мање или више перјем обрасле, са прстима
дужим или краћим, слободним или кожицама спојеним,
по броју и правцу различитим. *Ноге за хођење* (*pedes*
gradarii) кажу се кад су гњати до пискова (кадшто и
даље) перјем обрасли, а *ноге за гацање* (*p. vadantes*)
кад су гњати у доњем крају наги. Ноге за хођење имају
свакад четири прста, три су већином окренута напред
а четврти назад. Предњи су прсти ретко до основе сло-
бодни (као у вране) обично су од свакојаке руке међу
собом срасли или кратким ножицама спојени: ако је спо-
љашњи прст са оближњим средњим прстом у доњој тре-
ћини срастао (као у већине певачица) то се кажу *ноге*
за гегаче (*p. ambulatorii*), ако су та два прста до по-
ловине срасла (као у ковача) кажу се *ноге за крочење*
(*p. gressorii*), ако су сва три прста при основи кратким
кожицама свезана (у сокола) то су *ноге за седење* (*p.*
insidentes), ако су сва четири прста напред окренута то
су *ноге за квачење* (*p. adhamantes*), а ако су два прста
окренута напред а два назад (у детлова) то су *ноге за*

пузање (p. scansorii). У неких птица спољашни прст може се по потреби напред и назад обртати (у кукавице, вијоглаве), такав се прст каже *обртљив* (d. versatilis). Ноге за гегане у многих су птица врло дугачке, у штакара, у пловака пак доста су кратке. У мало наших птица (у друпље) ноге имају само три прста, сва три напред обрнута, ово су *ноге за трчање* (p. cursorii); у већини водених птица има четири прста, три обрнута напред а један назад. Прсти су ти кадшто слободни, другда су кожицама од различите руке урезаним обрубљени. Ако су три предња прста до врха кожицама спојена (као у гњурца), кажу се *ноге за иливање* (p. palmati), ако је и четврти прст подобном кожицом везан (као у гема) то су *ноге за веслање* (p. stegani).

Прсти на ногама окончавају се свакад ноктима; ови су кад кратки кад дугачки, кад тупи кад оштри, кад глатки кад са стране рескасти; ако су врло снажни, јако заоштрљени и наниже погнуту кажу се *канџе*.

У већине птица ноге су за летења под тело скупљене, у неких пак водених птица, што обично имају кратак реп, ноге су за летења право назад пружене и заступају у ових животиња реп.

Васколико перје што птичје тело покрива чини *птичју одећу*. Свако се перо састоји из *бадрлице*, која је у доњем крају ваљкаста и шупља, *цев*, на више је пак четвртаста и испуњена спужвастом сржи. На две стране од бадрлице стављен је *перни барјак*; он се састоји из плоских влакана а свако је влакно на обе стране подељено у ситнија влакана, сва пак ова мања и већа вла на боковима су међу собом чврсто слепљена тако да ни ваздух не пропуштају. На глави ређе но другим странама птичјег тела перје отступа од овог кроја, гдешто је врло истанчано и *наличи* више на чврсте длаке, ово су *чекиње*, или је кратко, шупље и нема барјака, ово су *стриљике*, или је од околног перја дуже и таква већа или ма чим одлична пера кажу се *ћуба*

ако стоје наврх главе, *ушке* ако стоје иза очију, *веће* ако стоје над очима, *брада* ако заузимају подбр дак, *вео* ако окружавају образе, *колир* ако обухватају шију, *грива* ако се пружају низ врат; сва пак пера која згор птичје тело покривају састављају *мантију*. Понека места која су обично перјем обрасла у неких су птица гола и кажу се *лисе*; на овим лисама налазе се кадшто свакојаке меснате нарасли боје обично црвене и зову се *креста* ако стоје на горњој страни од главе, а *бобе* ако су нарасле на челу образу или шији.

Повећа пера што су углављена у крила зову се *вила* (*remiges*) и то *ручна вила* или *вила првог реда* (*remiges primariæ*) на броју обично 10 ређе 9 или 11 она, што су углављена у крајном члану, *лакатна вила* или *вила другог реда* (*r. secundariæ*) што стоје на средњем члану, а *вила трећег реда* или *паракрило* (*parapterium*) она, што су у првом или мишићном члану од горњег уда. На ручном прегибалу или онде где се окончавају ручна вила стоји неколицана крућих пократких пера, она састављају *криоце* (*alula*).

Пера што су уврћена у крајни тртични обртањ, састављају реп: њиме се птице служе да у летењу телу своме правац дају и зато се ова пера зову *крмила* (*gestrices*). Крмила, на броју 10—26, у дужини су врло различита; ако су дужином равна тако да им крајеви у једној линији стоје, реп се каже *право отсечен*, ако су средња пера мало што краћа, реп *урезан*, ако су средња пера много краћа реп *усечен*, ако пак урез већину репа заузима реп се каже *виласт* (као у ласте). Реп је *закружен* ако пера споља к унутрашности бивају помало дужа, *лестваст* ако к средини пера појаче нарашћују, а *клинаст* ако су средња пера осим осталих, која су подједнаба, јако здужена. И реп и крила покривена су како згор тако и оздо краћим многократ различито бојеним перјем које се скупа важе *подкрилак* и *надкрилак* на крилима, а *подреиак* и *надреиак* на репу.

Осим до сада наведених карактера узима се у карактеристику птица још боја и величине тела и појединих његових делова.

Боје су из обичног живота познате и не потребују објашњавања. Оне се јако разликују по доби птичјој и по годишњем доба: матори самци имају с пролећа најлепше боје — ово је *сватовска* или *летња одећа*, под јесен пак су боје мање јасне, а такове су свакад у младих и у женака.

Величина тела мери се од врха кљуна до крај репа. Где су у анализи родова или фела какве величине цифром назначене то се свакад разумевају, ако се нарочито што друго не каже, сантиметри.

Ко за испитивањем птица пође може кадшто да се намери на птицу, којој због недостатка књиге не може, особито на путу, да дозна научна имена а које може бити и у овом делу нема; за тога неће бити с горега ако му што кажем о *консервирању птица*. Мале птице могу се у шпирт метнути и ту неко време чувати а касније испитати, из повећих пак птица мора да се извади месо а кожа да им се изнутра намаже арсеничним сапуном који се најлакше овако прави: 4 драма бела сапуна исеку се на ситне комаде и прелију у лонцу од литре са дваестину драма воде, ово се на тихој ватри меша док се сапун растопи, после се лонац тргне од ватре и domeће се редом уз непрестано мешања 1 драм праха од негашеног креча, 2 драма поташе и 8 драма сирашеног арсеника (мишомара). Према количини, коју ко жели од овог сапуна да има, може узети 2, 3 или више пута веће дозе. Ко баш неби могао добити поташе нека узме место ње још један драм креча.

Вађење меса израђује се овако: птица се на трбуху од задњице до груди оштрим ножем распори при чему ваља пазити, да се утроба не рани и перје не прзни; по томе се одваја на обе стране трбушна кожа од меса, а то бива најлакше прстима или каквим тупим

на врху закруженим ножем. Кад се с једне стране дошло до батка, ваља га наоколо ослободити од коже и у зглавку (колелу) пресећи, са гњата се скине, што је боље могуће, месо а заоставше кости намажу се добро са горе описатим сапуном, обавију са нешто памука и поврате опет у кожу. Са другим батком ваља то исто радити а по томе гледати да се свуд наоколо трупина од коже одлубли; на тртици је то нај теже јер је перје од репа углављено у задни тртични обртањ, ово перје ваља, што је даље од коже могуће, одрезати и сву ову партију од коже где обично подоста сала има добро сапуном намазати. Остала трупина до крила може се прстима лако од коже одвојити. Код крила ваља оно исто радити што је при ногама речено: најпре се с једне стране мишица у наоколо од коже одвоји, крило се у средњем прегибалу (на лакатном зглавку) пресече, две лакатне кости очисте се од меса, обавију памуком и намажу; то се тако ради и са другим крилом, а кад се дошло до шије трупина се од шије одсече и баци да неби у даљем послу сметала и перје којег се дотајне кварила. Заоставша шија и глава потребује највише смотрености: ту треба пошто се из кљуна извадио језик и кљун памуком напунио, полагаано посувратити кожу преко главе до близу кљуна, шију одвојити од главе и бацити, лобању у задној трећини одрубити и брижљиво очистити од мозга, очи (пошто се прибележило које им је боје дужица) извадити, све ове шупљине добро намазати и памуком напунити, а најпослед танку шипку од дужине шије обмотати памуком кожу сапуном намазати и преко шипке повратити. Пошто су се тако све теже партије опремили ваља сву заоставшу кожу арсеничним сапуном добро намазати, кудељом или памуком од средње руке изденути све поремећене делове у природни положај повратити и кожу, ако је томе прилика, у фуруни из које се лебац извадио и у којој температура има наблизу 35°P. за сахат два оставити. Овако препарована птица

може се дуго чувати а може се касније од вештог препаратора и за орнитологијску збирку по правилима науке наденути.

Још ми ваља нешто казати о птицама, којих сам у овом делу навео. Већину у анализи родова и фела стављених птица ја сам у различитим приликама по Србији уловио и брижљиво испитао. За неке што писам могао добавити од различите сам се руке уверио да к нама долазе и то: неке су ми гдешто становници тако точно описали да није могло сумње бити, каква је то птица; неке су уловљене у оближним земљама, Славонији и Ердељу и описате су у фаунама тих земаља, њих неће ни у нас фалити; за неке сам дознао у пештанском музеју (где сам 1865 г. кроз десетину дана проучавао лепу збирку ваљаним орнитологом угарским Петењом састављену) да долазе преко нас из јужне Русије у панонску равницу. Неке северне птице долазе к нама само онда кад су зиме жешће, као род *Bombicilla* (год. 1850 виђена у повећем броју око Крагујевца) и многе водене птице а исто се тако ређе виђа и род *Pastor*. Неке јужне птице које живе у топлијим крајевима Европе и Азије бивају кадшто у наше крајеве ветром или другом којом невољом бачене као фрегате, неки галеби и др. Такав сам један случај забележио године 1863. у округу крајинском, где су ми људи преповели да је на Тимоју према Терегови виђено 5 комада врло високих и штркљастих птица налик на роде али са осмољеним кљуном и црвенкастим перјем; ово су били по свој прилици фламинго (*Phoenicopterus roseus* Pall) којих је ваљда бурја била у наше стране донела. Подобни случајеви вредно је да се побележе, премда такви ретки гости у фауну какве земље само онда спадају, кад се чешће и на махове правилно где појављују.

Сваки крај у Србији има своје особитости, свуд ће се која птица наћи, које у другом крају нема; али има места у Србији која су у орнитологијском обзиру осо-

бито важна а то су голети, повећи кршеви, пешчане равнице, повеће баре и виша брда. Тако се виђају око нас у Београду и на Засавици у Шабачкој све чапље које су у Еуропи познате, на пијацу се у Београд кадшто доносе кашикаре, ражњи, повише фела дивљих гусака и пловака; но голим брдима у Књажевачкој живе неке ређе феле рода *Saxicola*, по стрменитим кршевима гаминске реке у Подрињу видио сам ретку птицу *Tichodroma tringia*; тетребови се налазе на Ивановој ливади, Копаонику и Столовима; неку ретку јаребицу са црвеним ногама (*Perdix graeca*) видио сам на Лесковику обр. алексиначког на Мучну а зар ће та иста или њој сродна фела (*P. rufa*) бити и она за коју у Подрињу знају да живи по кошљанским камењарима; на Копаонику живи нека трећа јаребица а ту има и планинске шеве, планинске чавке са црвеним кљуном и ногама и др; на песковима у Крајинској налазио сам степску шеву (*Alauda Calandra*) која нам долази из јужне Русије и неке феле из рода *Anthus*, а на томе, истоку отвореном крају од Србије, по свој прилици многе ће се птице с временом наћи које су до сада само у јужној Русији виђене.

Ко би желио знати о птицама штогод више него што је било нужно да ја овде разложим, или ко би ктео у овој струци што да ради, нека себи набави ове књиге или нека их потражи у нашој академијској библиотеци:

M. Dr. Anton Fritsch *Naturgeschichte der Vögel Europas*. Prag.

Најновије, врло важно и доста јевтино али још не довршено дело о еуропским птицама са леним иконама и пространим описима птица. Ту се могу наћи и чешка имена птица.

Chr. L. Brehm *Handbuch der Naturgeschichte aller Vögel Deutschlands*. Jena 1830. Са иконама ретких птица.

I. M. Bechstein *Gemeinnützige Naturgesch. Deutschlands*. Leipzig 1800, са иконама.

Dr. A. B. Reichenbach Practische Naturgeschichte der Vögel. Leipzig 1855, са иконама.

К. Кесслер Руководство для определения птицъ, которыя водятся или встрѣчаются въ европейской Россіи. Кіевъ 1847.

Josip Ettinger sriemsko-slavonsko-hrvatske divje životinje i ptice. Земун 1857.

E. Albert Bielz Fauna der Wirbelthiere Siebenbürgen Hermannstadt 1856.

Pr. Oken Populäre Naturgeschichte T. VII. 1. Abth. Stuttgart 1837 са атласом.

Ту је врло опширно разложена биологија птица а у атласу су на крају у 8 табли врло верно претстављена гнезда и јаја птичја.

А.

АНАЛИЗА РОДОВА.

1. Гњати скроз перјем обрасли 2
- Гњати у доњем бар крају наги 73
2. Сви прсти у једној висини зглобљени 3
- Задњи прст од осталих поудаљен 70
3. Кљун при основи восковицом обложен, на врху чакљаст, ноге снажне са јако погнутим, зашиљастим канцама 4
- Кљун без восковице, обично прав или само на врху мање или више погнут, ноге већином саразмерно слабачке са правим или мало што погнутим ноктима 24
4. Очи у једној равни на предњој пласној страни од главе стављене, перје кабасто 5
- Очи на две стране од главе стављене, перје спретно 12
5. На обе стране од главе дуже или краће ушке 6
- Без таквих ушака на глави 8
6. Ушни улазак велик, заузима већину лица, крила стижу до наврх репа Род XVIII. Otus.
- Ушни улазак мален, заузима једва трећину лица, крила краћа или дужа од репа 7
7. Прсти перјем обрасли, ушке врло велике, дужина од више педи Р. XVII. Bubo.
- Прсти голи или само стршљикама рехаво обрасли, дужина мало што већа од једног чеपर्ка Р. XVI. Scops.
8. Вео око образа несавршен, једва видљив, дужина највише 23 с. м. 9

- Бео око образа виђен, дужина најмање 25 с. м. 10
9. Реп кратак, крилима до врха покривен, прсти го-
ли или стршљикама рехаво обрасли Р. XV. *Athene*.
Реп дуг, једва до половине крилима покривен,
прсти густим перјем обрасли. Р. XIV. *Glaucidium*.
10. Писак дужи од средњег прста, прсти голи или
стршљикама рехаво обрасли, нокат од сред-
њег прста изнутра зупчаст, 2 и 3 вило нај-
дуже Р. XXI. *Strix*.
Писак краћи од средњег прста, или њему ра-
ван, прсти перјем густо обрасли, сви нокти
глатки 11
11. Кљун мален, 3 и 4 вило најдуже, дужина тела
25 с. м. Р. XX. *Nyctale*.
Кљун доста велик, 4 и 5 вило најдуже, ду-
жина тела најмање 40 с. м. . . Р. XIX. *Syrnium*.
12. Глава и шија го ишава или маљем обрасла . . 13
Глава и шија перјем обрасла 14
13. Ноздре здужне, са ободом од кљуна паралелне
гуша, чело и узде голе Р. I. *Cathartes*.
Ноздре попречне, са предњим ободом воско-
вице упоред стојеће, глава и шија маљем
обрасла Р. II. *Vultur*.
14. При основи од доње вилице брада од подужих
чекиња, дужина већа од 1 метра Р. III. *Cypaetus*.
Без такве браде при основи од доње вилице,
дужина обично много мања од 1 метра . . . 15
15. Кљун од основе до преко половине прав, перје
на глави и шији ланцетасто 16
Кљун од основе на ниже погнут, перје по глави
и шији округласто. 19
16. Пискови до прстију перјем обрасли, кожа између
три предња прста повелика. . . . Р. IV. *Aquila*.
Пискови голи или само до половине перјем обра-
сли, без кожице између прстију или је само
има између средњег и унутрашњег прста . . 17

17. Пискови до половине перјем обрасли, прсти савршено слободни т. ј. без кожица, ноге жуте, канце црне. Р. V. *Haliaetus*.
Пискови скроз голи или само у горњем крају перјасти, кожице спајају бар неке прсте, ноге плаветникасте. 18
18. Три прста свакад напред окренута, кратким ножицама спојена, крила од дужине репа, око очију круг од маља Р. VII. *Circus*.
Спољашњи прст обртљив, средњи и унутрашњи кожицом спојен, крила нешто дужа од репа, око очију обично перје Р. VI. *Pandion*.
19. На кљуну пред врхом дубок урез . . . Р. XI. *Falco*.
Без таквог уреза на кљуну 20
20. Реп дубоко урезан или виласт. Р. X. *Milvus*.
Реп закружен. 21
21. Узде густим округластим перјем обрасле, перце са пупчастом грбом Р. IX. *Pernis*.
Узде голе или длакама рехаво обрасле, перце без грбе 22
22. Око очију круг од јасније бојеног перја (вео као у неких сова), голи део писка дужи од средњег прста Р. XIII. *Circus*.
Без веда око образа, голи део писка у дужини једнак са предњим прстом или што дужи . . . 23
23. Крила краћа од репа, ноздре дугуљасте, голи део писка краћи од средњег прста Р. XII. *Astur*.
Крила од дужине репа, ноздре округле, голи део писка мало дужи од средњег прста. Р. VIII. *Buteo*.
24. Над ноздрама пупчаста грба, нокти доста кратки, тупи. Р. LXVIII. *Columba*.
Ноздре са равним (не пупчастим) обрубом, нокти обично подугачки, зашиљасте. 25
25. Ноге за пузање т. ј. два прста на пред окренута а два назад или спољашњи прст обртљив 26
Ноге за хођење, врочење или квачење т. ј. че-

- тири прста свакад напред окренута или три
напред а један назад 28
26. Кљун мало погнут, реп дугачак, спољашни прст
обртљив Р. XXIV. *Cuculus*.
Кљун прав, реп кратак, два прста напред а два
назад обрнута 27
27. Кљун од дужине главе, перје у репу круто . .
. Р. XXII. *Picus*.
Кљун краћи од главе, перје у репу обично,
меко Р. XXIII. *Jynx*.
28. Кљун троугласт, до испод очију разцепљен,
ждрело големо, крила дуга, зашиљаста . . . 29
Кљун обличаст или ћошкаст, зев не стиже до
очију и потOME ждрело умерено 31
29. Ноге за скобљење т. ј. сва 4 прста напред окре-
нута или спољашњи обртљив Р. XXVI. *Cypselus*.
Ноге за хођење или седење 30
30. Кљун при основи згор обрастао чекињама, перје
кабасто, реп закружен . . Р. XXV. *Caprimulgus*.
Без чекиња при основи од кљуна, перје спретно,
реп дубоко усечен Р. XXXIII. *Hirundo*.
31. Кљун на врху чакљаст, са зубом или дубоким
урезом испред врха 32
Кљун прав или на врху мало што погнут, без
зуба или видљивог уреза пред врхом 33
32. Кљун снажан при основи једне ширине и висине
са виђеним зубом испред врха. Р. XXXI. *Lanius*.
Кљун умерен при основи спљоштен и шири
но што је висок, зубац испред врха ма-
лен Р. XXXII. *Muscicapa*.
33. Кљун сарамерно слаб, танак, зашиљаст или до-
ста снажан и овда дужи од писка 34
Кљун сарамерно доста снажан, краћи од главе
и тад кунаст или од дужине главе и тад к
врху постепено истанчан 52
34. Кљун од дужине главе или дужи 35

- Кљун краћи од главе, ретко стиже мал не дужину
главе 40
35. Кљун од дужине главе Р. XLVIII. Sitta.
Кљун дужи од главе 36
36. Ђуба од перја на глави Р. XXVII. Урпир.
Без ђубе од перја на глави 37
37. Кљун прав, незграпан, ђошкаст. Р. XXVIII. Alcedo.
Кљун погнут, заобличаст 38
38. Два средња пера у репу здуљена, од осталих
приметно дужа Р. XXIX. Merops.
Реп закружен без приметно дужих пера 39
39. Перје у репу круто, нокат од задњег прста ра-
ван другим ноктима Р. XLVI. Certhia.
Перје у репу обично меко, нокат од задњег прста
дужи од осталих Р. XLVII. Tichodroma.
40. Крила са девет ручних вила, прво мало што
краће од другог 41
Крила са десет ручних вила, прво много краће
од другог 42
41. Реп узан, од дужине тела, право одсечен, нокат
од стражњег прста раван у дужину оста-
лима Р. XXXIV. Motacilla.
Реп краћи од тела, у среди урезан, нокат од страж-
њег прста дужи од осталих ноката Р. XXXV. Anthus.
42. Крила закружена, прво вило има половину ду-
жине другога Р. XLV. Troglodytes.
Крила зашиљаста, прво вило има највише тре-
ћину другога 43
43. Кљун мал не од дужине главе, с бокова стиснут 44
Кљун краћи од главе, при основи згор спљоштен 46
44. Писак краћи од средњег прста Р. XXXVI. Oriolus.
Писак дужи од средњег прста 45
45. Зев од дужине писка, на суху и по дрвећу жи-
веће птице Р. XXXVII. Turdus.
Зев краћи од писка, птица живећа по планин-
ским потоцима Р. XXXVIII. Cinclus.

46. Кљун при основи шири но што је висок 47
 Кљун при основи виши но што је широк 48
47. Кљун ваљкаст на врху нешто погнут
 Р. XXXIX. *Assentor*.
 Кљун ђошкест спред стиснут . . Р. XL. *Saxicola*.
48. Ноздре само једним перцем прикрите, перје ка-
 басто, величина највише 9. 5 с. м. Р. L. *Regulus*.
 Ноздре многим перјем опкољене, видљиве, перје
 спретно, величина најмање 11. 5 с. м. 49
49. Пискови много дужи од средњег прста, спред
 жиокама обложени Р. XLI. *Lusciola*.
 Пискови мало што дужи од средњег прста,
 спред обрасли попречним штитовима 50
50. Реп клинаст од средњих постепено дужих пера
 Р. XLIII. *Salicaria*.
 Реп закружен или плитко урезан 51
51. Реп закружен, надрепак сив . . . Р. XLII. *Sylvia*.
 Реп у среди плитко урезан, надрепак кестенаст
 или зеленкаст Р. XLIV. *Ficedula*.
52. Кљун купаст, краћи од главе 53
 Кљун постепено истанчан од дужине главе или
 мало што краћи 62
53. Вида другог реда са пергаменастим илочицама
 на врху, кљун са малим урезом испред врха . . .
 Р. LIX. *Bombicilla*.
 Вида другог реда обична, кљун без уреза на
 врху 54
54. Кљун правилно купаст, перје кабасто Р. XLIX. *Parus*.
 Кљун са виђеним надмом при основи 55
55. Нокат од стражњег прста дужи од свог прста . 56
 Нокат од задњег прста краћи од свог прста . 57
56. Горња пола од кљуна по ивицама тупа Р. LI. *Alauda*.
 Горња пола од кљуна по ивицама оштра . . .
 Р. LI. *Plectrophanes*.
57. Врхови од кљуна укрштени Р. LIV. *Loxia*.
 Врхови од кљуна паралелни 58

58. Горња пола од кљуна ужа и нижа од доње Р. LIII. Emberiza.
Обе поле једнаке или горња шира и виша 59
59. Само предњи део од непца жљебаст Р. LV. Coccothraustes.
Непце у целој дужини жљебасто 60
60. Кљун прав много дужи но што је при основи
висок Р. LVIII. Fringilla.
Кљун у забату погнут једне дужине и висине 61
61. Кљун од основе јако на ниже погнут Р. LVI. Pyrrhula.
Кљун слабо погнут Р. LVII. Passer.
62. Ноздре честим перјем опкољене, видљиве 63
Ноздре чекињама прикрите 64
63. Горња вилица шира но што је висока Р. LX. Sturnus.
Горња вилица нижа но што је широка Р. LXI. Pastor.
64. Кљун на врху осмољен Р. XXX. Coracias.
Кљун мање или више погнут, на врху прав 65
65. Кљун доста дебео, гдешто незграпан, прав 66
Кљун погнут, доста танак 69
66. Крила досижу мал не до на крај репа Р. LXII. Corvus.
Крила досижу једва до половине репа 67
67. Реп од дужине тела Р. LXV. Pica.
Реп краћи од тела 68
68. Кљун дужи од писка Р. LXVII. Ceryle.
Кљун краћи од писка Р. LXVI. Garrulus.
69. Кљун жут, пред врхом са плитким урезом Р. LXIII. Pyrrhocorax.
Кљун црвен, без икаквог уреза Р. LXIV. Fregilus.
70. Крила дуга, зашиљаста Р. LXIX. Syrhaptes.
Крила кратка, закружена 71
71. Прсти перјасте Р. LXXI. Lagopus.
Прсти голи 72
72. И пискови голи Р. LXX. Perdix.
Пискови перјем обрасли Р. LXXII. Tetrao.

73. Ноге од дужине трупа или обично дуже, гњати донекле видљиви, пискови ваљкасти. 74
 Ноге свакад краће од трупа, гњати у перје укрити, пискови обично са стране стиснути . 99
74. Горња пола кљуна премаша и обухвата ивицама доњу 75
 Горња пола кљуна не премаша ивицама доњу . 76
75. По три прста на нози Р. LXXIII. Otis.
 По четири прста на нози Р. LXXIV. Grus.
76. По три прста на нози 77
 По четири прста на нози, задњи навише углављен, кадшто мален, закржљао 81
77. Носни жљебови до скривених ноздара пружени Р. LXXX. Oedipnemus.
 Ноздре видљиве, носни жљебови бар до половине кљуна пружени. 78
78. Ноге сивасте 79
 Ноге црвене 80
79. Реп по среди дубоко урезан Р. LXXXI. Charadrius
 Реп на обе стране са плитким урезом. Р. XCII. Calidris.
80. Кљун црн Р. LXXXII. Himantopus.
 Кљун црвен Р. LXXXIII. Haematorus.
81. Кљун краћи од главе 82
 Кљун дужи од главе 84
82. Дуга ђуба од перја на глави . Р. LXXXV. Vanellus
 Без такове ђубе на глави 83.
83. Ноге црвене, кљун црн . . Р. LXXXIV. Glareola.
 Кљун и ноге црне . . . Р. LXXXVII. Squatarola
84. Чело спљоштено, напред сужено, кљун на врху порозан т. ј. са многим, танком кожом обложеним, рупицама 85
 Чело пупчасто, кљун на врху чврст т. ј. не рупчаст. 88
85. Кљун има 2 — 3 дужине главе. 86
 Кљун мало што дужи од главе 87

86. Кљун прав, дужина тела нај више 3 дециметра Р. LXXXVIII. Scolopax.
 Кљун на ниже савијен, дужина тела нај мање
 4 дециметра Р. LXXXIX. Numenius.
87. Спољашна два прста кожицом спућена Р. XC. Machetes.
 Сви прсти слободни Р. CXI. Tringa.
88. Сви прсти кожицама спућени 89
 Само спољашна два прста кожицом спућена 90
89. Кљун на више савијен, шија и трбух бео Р. XCV. Recurvirostra.
 Кљун на ниже савијен, шија и трбух смеђ Р. XCVI. Ibis.
90. Носни жљебови заузимају целу дужину кљуна Р. XCIII. Limosa.
 Носни жљебови заузимају само половину кљуна Р. XCIV. Totanus.
91. На челу гола лиса 92
 Чело перјасто 93
92. Прсти кожицама, у округле режње изрезаним,
 обрубљени Р. LXXV. Fulica.
 Прсти узаним, не урезаним кожицама, обру-
 бљени Р. LXXVI. Gallinula.
93. Прсти до половине кожицама спућени, кљун
 на врху жлично раширен Р. XCVII. Platalea.
 Прсти мал не савршено слободни, кљун на
 врху изтанчан 94
94. Кљун највише од дужине главе, дужина тела
 највише 27 с. м. 95
 Кљун много дужи од главе, дужина тела нај-
 мање 34 с. м. 97
95. Кљун од дужине главе Р. LXXVII. Gallus.
 Кљун краћи од главе 96
96. Кљун прав, крила краћа од репа Р. LXXVIII. Ortygometra.

- Кљун мало на ниже савијен, реп кратак кри-
 лима покривен Р. LXXIX. Grex.
97. Прсти дуги, нокат од средњег прста зупчаст Р. XCIX. Ardea.
- Прсти прикратки, нокти сви глатки Р. XCVIII. Ciconia.
98. Кљун по ободу од попречних плочица зупчаст 99
 Кљун не зупчаст 104
99. Стражњи прст без кожног обрuba 100
 Стражњи прст лабавом кожом обрубљен 102
100. Кљун при основи шири но што је висок, нара-
 стао на врху кљуна узана Р. CII. Anas.
 Кљун при основи виши но што је широк, на-
 растао на кљуну поширока 101
101. Нарастао на врху кљуна од пола ширине кљуна
 Р. C. Cygnus.
 Нарастао на врху кљуна има ширину кљуна .
 Р. CI. Anser.
102. Кљун узан, мал не ваљкаст, зупци на кљуну
 назад управљени Р. CV. Mergus.
 Кљун сплоштен, зупци на кљуну прави 103
103. Кљун при основи у самца грбав, нарастао од
 ширине врха кљуна Р. CIII. Oidemia.
 Кљун без грбе при основи, нарастао ужа од
 врха кљуна Р. CIV. Fuligula.
104. Ноге за веслање т. ј. сви прсти кожицама
 спојени 105
 Ноге за пливање т. ј. само три предња прста
 спојена 106
105. Гола кеса на шији велика, реп кратак, закру-
 жен Р. CVI. Pelecanus.
 Гола кеса на шији мала, реп дугачак, лест-
 васт Р. CVII. Carbo.
106. Реп и крила дуга, ноге посред тела угла-
 вљене 107

- Реп и крила кратка, кадшто без икаквог репа,
ноге здраво на зад углављене 109
107. Реп виласт Р. СХ. Sterna.
Реп на врху право одсечен или средња пера
репа врло здужена 108
108. Кљун са восковицом при основи, средња пера
у репу здужена Р. СІХ. Lestris.
Кљун без восковице, сва пера у репу једне
дужине Р. СVІІІ. Lagus.
109. Реп кратак, образи перјем обрасли
. Р. СХІ. Colymbus.
Без икаквог репа, образи голи Р. СХІІ. Podiceps.

Б.

АНАЛИЗА ФЕЛА.

Први ред: Грабљивице.

Имају кљун и канџе чакљасти погнуте, ноге доста кратке, снажне, кадшто скроз перјем обрасле, прсте оздо брадавичастим рапама обложене, крила доста дугачка са снажним вилима. Лове већином живе животиње, ређе се хране лешевима.

Род I. *Cathartes* Ill.

Кљун прав, на погнутом врху пупчаст, прсти доста кратки са мало погнутих канџама. Перје у младости смеђо у старости бело, вила црна; величина гаврана на кога ова птица доста наличи, дужина тела 66—73 с. м.
. *C. persnopterus* Tem.

Род II. *Vultur* L. ¹⁾

Кљун снажан, шија гола или маљем обрасла са колиром од дужег перја при основи
1. Кљун дужи од средњег прста без канџе, д. 1 м.
30 с. м. *V. cinereus* Tem.
2. Кљун краћи од с. прста, д. 1 м. 14 с. м. *V. fulvus* Gm.

Род III. *Gypaetus* Storr.

Шија обрасла ланцетастим перјем, реп клинаст; прво вило дуже од шестог. Над очима густе обрве, д. 1 м. 27 с. м. и више. *G. barbatus* Cuv.

¹⁾ С. Орлушина у Београдској околини.

- Реп и крила кратка, кадшто без икаквог репа,
ноге здраво на зад углављене 109
107. Реп виласт Р. СХ. Sterna.
Реп на врху право одсечен или средња пера
репа врло здужена 108
108. Кљун са восковицом при основи, средња пера
у репу здужена Р. СІХ. Lestris.
Кљун без восковице, сва пера у репу једне
дужине Р. СVІІІ. Larus.
109. Реп кратак, образи перјем обрасли
. Р. СХІ. Colymbus.
Без икаквог репа, образи голи Р. СХІІ. Podiceps.

73. Ноге од дужине труна или обично дуже, гњати донекле видљиви, пискови ваљкасти 74
 Ноге свакад краће од трупа, гњати у перје укрити, пискови обично са стране стиснути 99
74. Кљун одрубљен од главе при основи мек, завршаст или на врху мало задебљао 75
 Кљун не одрубљен од главе т. ј. глава у кљун постепено сужена, кљун свуд тврд, в врху истачан, ређе жлично раширен 90
75. Ноге са три прста 76
 Ноге са четири прста 79
76. Ноге жуте, кљун жут на врху црнкаст
 P. LXXX Oedipnemus.
 Ноге сивасте 77
 Ноге црне 78
77. Реп по среди дубоко урезан P. LXXXI Charadrius.
 Реп са два плитка уреза на врху P. XCII. Calidris.
78. Кљун црн P. LXXXII. Himantopus.
 Кљун црвен P. LXXXIII. Nematopus.
79. Кљун од дужине главе или краћи, ретко мало дужи 80
 Кљун много дужи од главе 85
80. На глави ђуба од перја P. LXXXV. Vanellus.
 Без такове ђубе на глави 81
81. Нокат од средњег прста рескаст
 P. LXXXIV. Glareola.
 Сви нокти на прстима једнаки, глатки 82
82. Сва четири прста слободна 83
 Два спољашња прста кожицом спућена 84
83. Кљун краћи од главе, доста снажан
 P. LXXXVI Strepilas.
 Кљун мало дужи од главе, доста танак
 P. XCI. Tringa.
84. Кљун од дужине главе, танак . . P. XC. Machetes.
 Кљун краћи од главе, доста снажан
 P. LXXXVII. Squatarola

85. Кљун на врху порозан т. ј. са рупицама, обра-
слим танком кожом 86
Кљун на врху не порозан 87
86. Кљун прав, дужина тела највише 3 дециметра
. Р. LXXXVIII. Scolopax.
Кљун на више савијен дужина тела најмање 4
дециметра Р. LXXXIV. Numenius.
87. Сви прсти кожицама спућени 88
Само спољашња два прста кожицом спућена 89
88. Кљун на више савијен, шија са трбухом беда
. Р. XCV. Recurvirostra.
Кљун на ниже погнут, шија са трбухом смеђа
. Р. XCVI. Ibis.
89. Носни жљебови од дужине кљуна Р. XCIII. Limosa.
Носни жљебови стижу до пола кљуна
. Р. XCIV. Totanus.
90. По три прста на нози Р. LXXIII. Otis.
По четири прста на нози 91
91. На челу гола лиса 92
Чело перјасто 93
92. Прсти кожицама, у округле режње изрезаним,
обрубљени Р. LXXV. Fulica.
Прсти узаним, не урезаним кожицама обрубљени
. Р. LXXVI. Gallinula.
93. Дужина тела највише 27 с. м. 94
Дужина тела најмање 34 с. м. 96
94. Кљун нешто дужи од главе, прав Р. LXXVII. Gallus.
Кљун краћи од главе 95
95. Кљун прав, крила краћа од репа
. Р. LXXVIII. Ortygometra.
Кљун мало на ниже савијен, реп кратак, кри-
лима покривен Р. LXXIX. Grex.
96. Прсти до пола кожицама спућени, кљун на врху
жличасто раширен Р. XCVII. Platalea.
Прсти само при основи спућени, кљун на врху по-
степено тањи 97

97. Прсти дуги, нокат од средњег прста рескаст Р. XCIX. Ardea.
 Прсти кратки, сви нокти глатки 98
98. Кљун од дужине главе на врху затубаст Р. LXXIV. Grus.
 Кљун дужи од главе, на врху зашиљаост Р. XCVIII. Ciconia.
99. Кљун по ободу од попречних плочица зупчаст 100
 Кљун не зупчаст 105
100. Стражњи прст без кожног обруба 101
 Стражњи прст лабавом кожом обрубљен 103
101. Кљун при основи шири но што је висок, нарастао на врху кљуна узана Р. CII. Anas.
 Кљун при основи виши но што је широк, нарастао на кљуну поширока 102
102. Нарастао наврх кљуна од пола ширине кљуна Р. C. Cygnus.
 Нарастао наврх кљуна од ширине кљуна Р. CI. Anser.
103. Кљун узан, мал не ваљкаст, зупци на кљуну назад управљени Р. CV. Mergus.
 Кљун спљоштен, зупци на кљуну прави 104
104. Кљун при основи у самца грбав, нарастао од ширине врха кљуна Р. CIII. Oidemia.
 Кљун без грбе при основи, нарастао ужа од врха кљуна Р. CIV. Fuligula.
105. Ноге за веслање т. ј. сви прсти кожицама спојени 106
 Ноге за пливање т. ј. само три предња прста кожицама спојена 107
106. Гола кеса на шији велика, реп вратак, закружен Р. CVI. Pelecanus.
 Гола кеса на шији мала, реп дугачак, лестваст Р. CVII. Carbo.
107. Реп и крила дуга, ноге посред тела угђављене. 108

- Реп и врила кратка, кадшто без икаквог репа,
ноге здраво назад углављене 110
108. Реп виласт Р. СХ. Sterna.
Реп на врху право отсечен или средња пера
репа здуљена 109
109. Кљун са восковицом при основи, средња пера
у репу здуљена Р. СІХ. Lestris.
- 100 Кљун без восковице, сва пера у репу једне ду-
жине Р. СVІІІ. Larus.
110. Реп кратак, образи перјем обрасли
. Р. СХІ. Colymbus.
Без икаквог репа, образи голи Р. СХІІ. Podiceps.

Б.

АНАЛИЗА ФЕЛА.

Први ред: Грабљивице.

Имају кљун и канџе чакљасти погнуте, ноге доста кратке, снажне, кадшто скроз перјем обрасле, прсте оздо брадавичастим рапама обложене, брила доста дугачка са снажним вилима. Лове већином живе животиње, ређе се хране лешевима.

Род I. *Cathartes* Ill.

Кљун прав, на погнутом врху пупчаст, прсти доста кратки са мало погнутих канџама. Перје у младости смеђо у старости бело, вила црна; величина гаврана на кога ова птица доста наличи, дужина тела 66—73 с. м.
. *C. persnopterus* Tem.

Род II. *Vultur* L.¹⁾

Кљун снажан, шија гола или маљем обрасла са колиром од дужег перја при основи
1. Кљун дужи од средњег прста без канџе, д. 1 м.
30 с. м. *V. cinereus* Tem.
2. Кљун браћи од с. прста, д. 1 м. 14 с. м. *V. fulvus* Gm.

Род III. *Gypaetus* Storr.

Шија обрасла ланцетастим перјем, реп клинаст; прво вило дуже од шестог. Над очима густе обрве, д. 1 м. 27 с. м. и више. *G. barbatus* Cuv.

¹⁾ С. Орлушина у Београдској околини.

Род IV. *Aquila* Briss. с. орао.

Кљун снажан, прав, истом на врху савијен, ноге до прстију перјасте, прсти при основи кожама спућени, крила од дужине репа или мало краћа.

1. Дужина 47—52 с. м. на раменима по једна бела мрља *A. pennata* Cuv.
Дужина најмање 69 с. м. 2
2. Ноздре округле, реп скроз мрко смеђ са врло нејасним павтама д. 69 с. м. *A. pavonia* Br.
Ноздре дугуљасте, реп смеђ са јаснијим парамма . 3
3. Рамена са белим мрљама, д. тела 81—89, д. репа 28—32 с. м. *A. heliaca* Sav.
Рамена без белих мрља, д. тела 89—97, д. репа 33—35 с. м. *A. chrysaetos* Pall.

Род V. *Haliaetus* Sav.

Пискови само до пола перјасте, реп од дужине крила. Кљун, восковица и ноге жуте, глава и шија бељугава, тело мрко смеђо са беличастим мрљама, реп у старости бео. д. 80 с. м.

. *H. albicilla* L.

Род VI. *Pandion* Sav.

Пискови голи, прсти без кожица, спољашњи прст обртљив, реп краћи од крила. Перје на горњој страни смеђо на доњој бело. дуж. 59—68 с. м.

. *P. haliaetus* Cuv.

Род VII. *Circus* Vieill.

Круг око очију маљаст, ноздре попречне, паралелне са предњим ободом од восковице. Прво вило дуже од седмог, пискови само спред у горњем крају перјасте, прсти кратки, дебели, канце оздо жљебовите, средња са две бразде, д. 65

до 73 с. м. *C. gallicus* Gmel.

Род VIII. *Buteo* Bechst. с. мишар.

Кљун са једва приметним зубом до врха, доста слаб, ноздре дугуљаста напред сужене, средњи прст краћи од писка, шесто вило преко 2 с. м. дуже од другог, крила од дужине репа.

Пискови спред и са стране скроз перјем обрасли, реп бео, к врху смеђ, дужина тела 53—65 с. м.

..... *B. lagopus* Bechst.

Пискови само спред у горњој трећини перјем обрасли, реп са 12 црних попречних павта, д. 55—65

с. м. *B. vulgaris* Bechst.

Род IX. *Fernis* Cuv.

Круг око очију чекињаст, узде кратким округљастим перјем густо обрасле, пискови страг годи, спред по горњој половини перјасте, реп дужи од крила закружен, унутрашњи прст једне дужине са спољашњим, ноздре са грбом. Врат сив, мантија смеђа, крила црна, реп са 3 угасите павте, на врху беличаст, д. 47—51 с. м.

..... *F. arivogus* L.

Род X. *Milvus* Briss, с. Луња.

Кљун од половине дужине главе, пискови страг годи, спред до близу половине перјем обрасли, канце оздо са оштром ивицом, ноздре овалне згор сужене, реп виласт.

Кљун са тупим зупцем испред врха, урез репа 8—10 с. м. дубок, д. 63—65 с. м. *M. regalis* Br.

Кљун без зупца, урез репа 4 с. м. дубок, д. 59—63
..... *M. ater* Br.

Род XI. *Falco* Cuv с. Соко.

Кљун већ од основе савијен, пред врхом са два оштра зупца, друго вило најдуже, крила од дужине репа или дужа.

1. Дужина тела већа од 37 с. м 2
Дужина тела мања од 34 с. м. 3
2. Реп 18 с. м. дуг од дужине крила или мало што
дужи, мантија у старости угасито сива, доња
страна беличаста, д. 45—52 с. м.
. *T. communis*, Br. & Gm.¹⁾
Реп 23 с. м. дуг, приметно дужи од крила, ма-
торци сиво смеђи, оздо беличасти дуж. 52—65
с. м. *F. sacer* Schl.
3. Кљун краћи од половине средњег прста уједно
са канцом. 4
Кљун дужи од половине средњег прста 5
4. Реп од дужине крила, са 12 виђених попречних
павта, дужина тела 30—32 с. м. . *F. subbuteo* L.
Реп краћи од крила, са павтама само на доњој
јаснијој страни видљивим, дужина тела 26—30
с. м. *F. aesalon* Gmel.²⁾
5. Восковица и ноге црвене, дуж. 27—28 с. м.
. *T. vespertinus* L.³⁾
Восковица и ноге жуте 6
6. Мантија црвено смеђа без пега, у женке са сме-
ђим пегама, дужина тела 30 с. м. *F. cenchris* Naum.
Мантија рђо смеђа са црним пегама, д. 32 с. м.
с. кобац *F. tinunculus* L.

Род XII. *Astur* Laces

Кљун као у сокола али без уреза пред врхом, по
среди са закрженим зубом, 4 и 5 вило наблизу
једнака а дужа од свију осталих, крила дуга и

¹⁾ Ово је по свој прилици *сиви соко* који се у средњем веку
свуд, пак судећи по нашим народним песмама, и од наших
старих за лов бирао.

²⁾ Ово као да ће бити *журица* што се у нашим народним пе-
смама спомиње.

³⁾ Као да ће бити ово птица што је нашем народу под име-
ном *бука* позната.

широка, стижу само до половине репа, канце од унутрашњег и задњег прста најјаче.

Над очима бељугава пруга, мантија мрко сива, восковица зеленкасто жута, доња страна бељугава са смеђим попречним пругама, дужица наранчаста, ноге жуте, дужина 48—63 с. м. с.
јастреб *A. palumbarius* Bechst.

Без такове пруге над очима, мантија плаветникасто сива, восковица жута, дужина 30—39 с. м.
 A. nisus Degl.

Род XIII. *Circus* Ласер. с. еја.

Кљун различит, без зупца пред врхом, треће или четврто вило најдуже, око главе вео као у сова због чега ове животиње наш народ и неразликује од сова.

1. Кљун снажан мал не прав, реп право отсечен, д. 49 с. м. *C. aeruginosus* L.

Кљун слаб, од основе савијен, реп на врху закружен 2

2. Треће вило најдуже, очи жуте, д. 39—43 с. м. *C. cinerascens* Mont.

Четврто вило најдуже, очи смеђо жуте, д. 42—46 с. м. *C. cyaneus* L.

Род XIV. *Glaucidium* Воје.

Глава згор обругласта са малим ушним улазима, без ушака, вео око главе несавршен, прсти густим перјем обрасли, реп дугачак крила, стижу само до половине његове. Перје згор сиво смеђо са округлим, белим, оздо бело са угасито смеђим, уздужним мрљама, реп са 4 узане павте, д. 16—18 с. м. *Gl. passerinum* Вој.

Род XV. *Athene* Воје.

Реп кратак, пискови густим перјем, прсти чекињама рехаво обрасли. Перје згор смеђо са округлим белим и смеђастим мрљама, оздо бело са широким смеђим пругама, реп са 5 поширових павта, д. 23 с. м. *A. postua* Вр.

Род XVI. *Scops* Savign.

Глава спљоштена, са ушкама, вео виђен али узан, крила дужа од репа, четири предња вила најдужа, реп кратак, пискови кратки перјем рехаво обрасли, прсти голи. Перје сиво са жућкастим мрљама и мрким цртама, на раменима повише белих мрља, у свакој ушци 6—8 пера, д. 18. 5 с. м. *Sc. pulchella* Pall.

Род XVII. *Bubo* Сув с. буљина.

Ушке на глави дугачке, пискови и прсти перјем обрасли, крила краћа од репа, 2, 3 и 4 вило најдуже. Перје смеђо са мрким пругама и мрљама, ушке споља са жућкастим обрубом, очи црвене, д. 56—63 с. м. *B. maximus* Sibb.

Род XVIII. *Otus* Сув.

Ушке на глави различите, пискови, и прсти до близу канца перјем обрасли, крила дуга стижу дужину репа, 2 и 3 вило најдуже.

Ушке мале у покоју назад оборене, д. 40 с. м. *O. brachyotus* Вој.

Ушке од половине дужине главе свакад усправљене, д. 35 с. м. *O. verus* Сув.

Род XIX. *Syrnium* Sav.

Глава округласта, страг спљоштена, без ушака, вео око образа врло широк, крила закружена, 4 и 5

вило најдуже, реп кратак закружен, ноге до
канца перјасте.

Перје згор сиво или црвено жуто са мрким пругама,
само на рамену беле мрље, д. 40 с. м. *S. aluco* Sav.

Перје згор мрко са белим, оздо бело са мрким мр-
љама, д. 57 с. м. *S. uralensis* Gr.

Род XX. *Nyctale* Brehm.

Кљун мален, ноздре близу обода косо стављене, вео
поширок, крила краћа од репа, 3 и 4 вило
најдуже, ноге до канца густим перјем обрасле,
писак од дужине средњег прста. Перје згор
сиво смеђо са белим мрљама, иза ушија по једна
мрка мрља, доња страна бела са смеђим мр-
љама, д. 24—25 с. м. *N. funerea* Br.

Род XXI. *Strix* L. с. кукувија.

Глава оеругла, без ушака, вео велик мал не тро-
угални, кљун подугачак само на врху савијен,
ноздре са пошироким поклопцем, пискови ду-
гачки, танки, рехаво перјасте, прсти чекињама
обрасли. Перје згор сиво са црним мрљама и
пругама, реп рђаст са 4 узане мрке павте,
до 34—38 с. м. *Str. flammea* L.

Други ред. Пузавице.

Кљун до основе рожан, без восковице, у душњаку
нема прибора за певање, ноге за пузање ређе
за хођење, пискови страг са више рожних пло-
чица него спред. Гнезде се у дупљама, једу
инсекте. Овај и следујући ред имају много више
репрезентаната ван Европе.

Род XXII. *Picus* L. с. детао.

Кљун од дужине главе или дужи, ћошкаст, ноздре дугуљасте, прикрите чекињама, језик са чакљицама, реп кратак, клинаст, састављен из 12 крутих пера, 4 или 5 вило најдуже. Честим ударењем снажног кљуна о сухаре ове птице производе познато кликтање.

1. Перје од једне боје, само капић особито у мужјака друкче бојен 2
Перје шарено 4
2. Перје црно, д. 45 с. м. *P. martius* L.
Перје зелено д. највише 33 с. м. 3
3. Капић црвен у мужјака, на образу црваста пруга, д. 31—33 с. м. с. жуна. *P. viridis* L.
Капић сив, у мужјака на челу црвена мрља, преко очију низ врат спушта се црна пруга, д. 27—29 с. м. *P. canus* Gm.
4. Ноге са три прста, капић у мужјака жут, д. 13 с. м. *P. tridactylus* L.
Ноге са четири прста. 5
5. Дужина тела највише 15 с. м., без црвене боје с доње стране, мужјаци са црвеним, женке са белим црно обрубљеним капићем *P. minor* L.
Дужина тела најмање 22 с. м. 6
6. Надрепак бео, остала мантија црна са белим мрљама, доња страна беличаста, задњица црвена, капић у мужјака црвен у женске црн, д. 27 с. м. *P. leucopodus* Bechst.
Надрепак црвен или црн 7
7. У мужјака теме црвено, потиљак црн, у женке све то црно д. 23.5 с. м. *P. major* L.
У мужјака и женке теме црвено д. 22 с. м. *P. medius* L.

Род XXIII. *Juncus* L. с. вијоглава.

Кљун краћи од главе, ваљкаст, заоштрљен, реп закружен, језик без чакљица на врху. Перје

згор црвенкасто сиво са црним, жутиим и белим мрљама, реп сив са 5 црнкастих веругавих павта д. 28 с. м. J. torquilla L.

Род XXIV. Cuculus L. с. кукавица.

Кљун краћи од главе, нешто мало погнут, пискови слаби, краћи од спољашњег прста, среди до половине перјасти, од два задња прста спољашни обртљив, нокти слаби али зашиљастии, реп закружен, мало дужи од тела. Перје згор сиво, оздо бељугаво са попречним веругавим пругама и павтама, задњица бела, нажућкаста, у млађих перје рђасто са тавнијим шарама. Ове последње наш народ држи особито лети, кад кукавица више не кука, за копце. Д. 33 с. м. C. canorus L.

ТРЕЋИ РЕД: Викачице.

Кљун без восковице, у гуши нема прибора за певање или само има два пара мишића, три а кадшто сва четири прста напред окренута, 10 ручних вила, сва добро развијена, реп састављен из 10 или 12 крмила. Хране се све инсектима и зато их има више у топлим земљама но у нас. Пређе су биле као и оне из пређашњег реда у певачице бројане, од којих се доста тешко разликовати могу.

Род XXV. Caprimulgus L.

Кљун доста велик, при основи сплостен и широк, на врху чакљаст, узде крутим чекињама обрасле, предњи прсти при основи кожицама спућени, задњи прст мален, друго вило најдуже. Перје згор сиво, са црнкастим цртама и тачкама ишарано, оздо рђасто сиво, зеница плаветно црна, дужица смеђа, д. 26 с. м. C. europaeus L.¹⁾

¹⁾ У Мајданпеку зову Власи ови птицу *миштор*.

Род XXVI. *Cypselus* Illig.

- Пискови кратки страг мрежасти спред перјасте, нокти савијени, са стране стиснути, врло заошиљасте, сва четири прста напред окренута, друго вило најдуже, крила много дужа од репа.
- Перје згор смеђо, гуша и трбух бео, преко груди тавнија павта, д. 24—26 с. м. *C. melba* Ill.
- Перје згор мрко, са зеленкастим преливањем, гуша сиваста, д. 20—21 с. м. *C. arus* Ill.

Род XXVII. *Uroira* L. с. пулавац.

- Кљун дуг, танак, мало погнут, на глави покретљива ђуба од перја, три прста на нози напред, један назад обрнут, прво вило кратко, четврто најдуже, реп широк право отсечен. Перје рђасто, врх од ђубе и крила црна, на крилима две, на репу четири беле павте, д. 26 с. м. *U. erops* L.

Род XXVIII. *Alcedo* L. с. ковач.

- Кљун велик, на забату са испалом ивицом, 2 и 3 вило најдуже, реп кратак, кус, ноге слабачке, гњати у доњем крају мало обнажени, унутрашњи прст врло мален. Перје згор плаветно зелено са сјајним преливањем и црним мрљама, леђа мургаста, трбух рђаст, гуша бела, д. 16 до 20 с. м. *A. ispida* L.

Род XXIX. *Merops* L. с. жура.

- Кљун мало погнут, шиљаст, реп и крила дуга, прво вило врло кратко, друго обично најдуже, два средња пера у репу здужена, ноге кратке, гњати у доњем крају мало обнажени, средњи прст са спољашњим до близу врха срастао. Перје згор смеђо, оздо зеленкасто и плаветно, гуша жута

у доњем крају са црним обрубом, д. 26 — 29
с. м. М. *ariaster* L.¹⁾

Род XXX. *Coccyzus* L. с. смрдиврана.

Кљун доста снажан, мало краћи од главе, друго
вило најдуже, реп закружен, писак краћи од
средњег прста. Перје по глави, шији, грудима
и трбуху зеленкасто плаветно, на плећима, ле-
ћима и закрилку смеђо, у младих све перје не-
јасно смеђо, д. 34 с. м. С. *garrula* L.

ЧЕТВРТИ РЕД: ПЕВАЧИЦЕ.

Кљун према храни, којом се служе различито свројен,
пискови обложени спред једним редом рожних штитова,
са стране двама рожним жиокама, од 4 прста три напред
обрнута, један назад, два спољашња прста при основи
срасла, у гуши мишићни прибор за певање. Хране се
зрневљем и инсектима, ретко нападају мање птице а још
се ређе хране лешиним.

Род XXXI. *Lanius* L. с. сврчак.

Кљун кратак, са стране стиснут, по забату закру-
жен, при основи виши но што је широк, са
јаким зубом и врхом чаљастим, треће или че-
тврто вило најдуже, реп лестваство закружен.

1. Леђа смеђа, трбух беличаст. 2
- Леђа сива, трбух бео 3
2. Капић и чело сиво (у матора самца, у женке
рђасто), доња страна беличаста, на грудима цр-
венкаста, д. 17 с. м. *L. collurio* L.
- Капић смеђ, чело црно, доња страна жућкасто
бела, д. 19 с. м. *L. rufus* Briss.

¹⁾ У Неготинској зову ову птицу пригори.

3. Чело сиво, доња страна бела, крила црна, са две беле мрље, д. 24 с. м. . . . *L. exhibitor* L.
Чело црно, доња страна бела, груди црвенкасте, крила са једном белом мрљом, д. 22 с. м. *L. minor* L.

Род XXXII. *Muscicapa* L.

Кљун при основи шири, но што је висок, по забату оштроугао, на врху са малом чакљом, пред врхом са slabим зубом а виђеним урезом, 3 и 4 вило најдуже, реп мало нешто усечен.

1. Са белом мрљом на крилу 2
Без такве беле мрље на крилу 3
2. Теме, леђа, крила, колдир око врата, сва доња страна и повелика мрља на крилу и друга мања на репу бела, д. 14 с. м. . . . *M. albicollis* Tem.
Теме, леђа и крила црна, чело, сва доња страна, мрља на крилима и пруга на 2 спољашњим крилима бела, д. 14—5 с. м. . . . *M. atricapilla* L.
3. Перје згор сивасто, оздо бељугаво, на грудима сиве пруге, реп смеђ, са јасније бојеним обрубом, д. 15 с. м. *M. grisola* L.
Перје згор смеђо сиво, оздо црвенкасто сиво, реп црн, при основи бео, д. 13—5 с. м. *M. parva* Bechst.

Род XXXIII. *Hirundo* L. с. ластва.

Кљун доста мален, спљоштен, без чекиња при основи, ноге за хођење са slabим прстима и ноктима, задњи прст са два члана, средњи прст дужи од вањског.

1. Горња страна смеђасто сива, реп мало усечен . . . 2
Горња страна црна са металастим предивањем, реп јако усечен, власт. 3
2. Реп са белим пегама, доња страна не чисто бела д. 14, 5 с. м. *H. rupestris* Dm.
Реп угасито смеђ без пега, доња страна чисто бела, д. 14 с. м. (с. брегуница) . . *H. riparia* L.

3. Реп црн без икакве шаре, пискови и прсти белим перјем обрасти, д. 15 с. м. . . . *N. urtica* L.
 Спољашња крмила са белим пегама, пискови и прсти голи 4
4. Доња страна бељугава, са црним пртама, реп с пролећа без пеге, касније са великим белим мрљама, д. 19, 5 с. м. *N. alpestris* Kais.
 Доња страна бељугава без мрља, д. 18 с. м. *N. rustica* L.

Род XXXIX. *Motacilla* Bechst с. плица.

Кљун танак, ваљкаст, заошљаост, 9 вила у крилу, реп дуг, прав, врло покретљив, са дужим средњим крмилима, ноге повисоке, три прста напред окренута, један назад, нокти кратки, погнути, перје без пеге.

1. Нокат од стражњег прста краћи од свог прста, сведен, реп стиже дужином половину тела 2
 Нокат од стражњег прста дужи од свог прста, прав, реп краћи од тела 3
2. Перје по трбуху бело, по глави и врату црно, горња страна и груди споља сиве, чело, и образи бели, д. 19. с. м. *M. alba* L.
 Перје по трбуху жуто, горња страна сива, тртица жућкасто зелена, преко очију бела пруга, лети у мужјака гуша црна, у јесен жућкасто бела, д. 20 с. м. *M. sulfurea* Bechst.
3. Перје по глави плаветникасто сиво, са белом пругом преко очију, узде црне, реп мрк са жућкастим обрубом, д. 16, 5 с. м. *M. flava* L.
 Глава црнкасто сива без пруге преко очију, леђа зеленкаста, подбрадак бео или жут, д. 16, 5 с. м. *M. cinereoscapilla* Sav.

Род XXXV. *Anthus* Bechst.

Кљун танак, шиљаст, нешто мало погнут, на врху са плитким урезом, писак дужи од средњег прста, нокат на задњем прсту подугачак, само 9 вила у крилу, друго и треће нај дуже, реп урезан т. ј. два средња пера краћа.

1. Дужина највише 15 с. м. 2
Дужина најмање 16, 5 с. м. 3

2. Нокат од задњег прста дужи од свог прста мал не прав, перје згор зеленкасто са црним мрљама, цев спољашњих крмила бела, д. 15 с. м.
. *A. pratensis* Bechst.

Нокат од задњег прста погнут, краћи од свог прста, перје згор смеђо са беличастим пругама, цев спољашњег крмила смеђа, д. 15 с. м. *A. arboreus* Bechst.

3. Два спољашња пера на репу свроз бела, перје згор смеђо са беличастим обрубом, доња страна и образи бели, д. 18 с. м. *A. Richardi* Vieill.
Једно или два спољашња крмила само од чести бела 4

4. Перје згор сиво смеђо, са мало тавнијим мрљама, над очима по једна, на крилима по две жућкасте пруге, доња страна жућкасто бела са мало мрља по боковима, д. 17 с. м. *A. campestris* Bechst.

Перје згор зеленкасто сиво, глава беличаста, доња страна беличаста са мрким мрљама на грудима, д. 18 с. м. *A. spinoletta* Вр.

Род XXXVI. *Oriolus* L. с. жуја.¹⁾

Кљун снажан, нешто погнут, зев дужи од писка а писак краћи од средњег прста, 10 вила у крилу, прво има $\frac{1}{3}$ другог, треће најдуже. Перје у му-

¹⁾ Гдешто зову и ову птицу *вугом* због гнезда које је налик на вугино али веће.

жјака већином жуто, пруга од кљуна до очију,
реп при основи и крила црна, перје у женке
зеленкасто, д. 27 с. м. *O. galbula* L.

Род XXXVII. *Turdus* L.

- Кљун нешто погнут, зев највише од дужине писка,
овај дужи од средњег прста, реп прилично дуг.
1. Кљун на близу од дужине главе, крмила на врху
закружена. 2
Кљун много краћи од главе, крмила на врху за-
вршкаста 3
 2. Перје у репу рђо црно, глава и шија сива, леђа
и крила мрка, д. 19 с. м. . . . *T. saxatilis* Lath.
Перје у репу црно, мантија црна, са плавет-
ним преливањем, доња страна отворенија, са
црним кривудавим цртама, у женке на гуши
рђасте мрље, д. 18 с. м. *T. cyanus* L.
 3. Перје већином од једне боје, црно, у самца смеђо
у женке, кљун жут 4
Перје шарено, кљун сиваст 5
 4. На надвољку бела попречна павта, перје по телу
црно са сивим и белим обрубом, д. 29 с. м. .
. *T. torquatus* L.
Без беле пруге на грудима, у женке перје смеђо
са исто таквим мрљама на гуши, д. 26, 5
с. кос. *T. merula* L.
 5. Перје покривајуће оздо крила рђасто 6
Перје покривајуће оздо крила бело сиво или црно . 8
 6. Трбух рђаст, пруга над очима виђена, широка,
рђаста, реп смеђ, д. 22 с. м. . . . *T. iliacus* L.
Трбух бељугав, пруга над очима једва видљива. . 7
 7. Трбух са округластим смеђим пегама, перје згор
мургасто са рђастим обрубом, оздо беличасто,
д. 23, 5 с. м. *T. musicus* L.

- Трбух са троугалним смеђим мрљама, перје згор жућкасто сиво, оздо бело, глава, предњи део образа и гуша црна, у женке смеђаста са стране са смеђим мрљама, д. 23 с. м. *T. atrigularis* Tem.
8. Више очију и на крилима жућкаста пруга, перје згор мургасто, оздо беличасто по боковима смеђасто, испод устног угла повише мрких мрља, д. 23 с. м. *T. obscurus* Gm.
Без такове пруге над очима 9
9. Перје згор мургасто, оздо жућкасто бело, на гуши троугалне. на трбуху месецолике мрље, д. 30, 5 с. м. *T. viscirogus* L.
Глава сива, леђа смеђа са сивим мрљама, крмила црна, спољашна на врху бела, доња страна беличаста, груди са срцоликим, трбух са троугалним мрким мрљама, д. 27, 5 . . *T. pilaris* L.
Ових последњих 6 фела зове наш народ без разлике дрозгом.

Род XXXVIII. *Cinclus* Bechst. с. водени кос.

- Кљун прав, пред ноздрама јако стиснут, зев много краћи од писка, а писањ дужи од средњег прста, кљун кратак, крила кратка закружена, реп кратак четвртаст. Глава шија и трбух смеђ леђа сива, гуша и груди беле д. 18, 5 с. м. *C. aquaticus* B.

Род XXXIX. *Accentor* Bechst.

- Кљун доста снажан, прав, заоштрљен, пред ноздрама шири но што је висок и ту на забату угнут, ивице од кљуна двраћене, новат задњег прста дуг, погнут.
- Перје згор сиво са мрким мрљама, гуша бела са ситним мрким мрљама, бокови смеђи, на крилима три реда белих мрља, д. 16. 5 с. м. *A. alpinus* Bechst.

Перје згор смеђо, са мрким цртама, гуша и груди сиве, у крилу перје са белим врхом, д. 13. 5. с. м. *A. modularis* L.

Род XL. *Saxicola* Bechst.

Кљун при основи шири но што је висок, крутим чевићама опкољен, ноздре обле, голе, пискови спред рожним жиокама обложени, треће или четврто вило најдуже, реп право отсечен или плитко урезан.

1. Перје мрко, у репу од једне боје смеђо, на врху са јаснијим обрубом, мужјак има на две стране шије по једну белу мрљу, д. 12. 3 с. м. *S. rubicola* Bechst.

Спољашња пера у репу бар при основи бела. 2

2. Крила са белом пругом, гуша и груди смеђе, преко очију бела пруга, перје по горњој страни мрко са јаснијим обрубом, д. 13, 3 с. м. *S. rubetra* Bechst.

Крила без беле мрље. 3

3. Гуша беличаста, преко очију црна пруга, горња страна сиваста, доња беличаста нешто црвенкаста, крила црна, реп бео, на врху са црном павтом д. 16. 2 с. м. *L. oenanthe* Bechst.

Гуша мрка у женке смеђаста 4

4. Горња страна беличasto рђаста, доња бела, груди рђасте, крила и гуша црна, реп бео, средња пера и павте наврх репа мрве, д. 16 с. м. *S. stazzina* Koch.

Гуша леђа и крила мрка, остало тело бело, реп као у пређашње, д. 15, 5 с. м. *S. leucomela* K.

Род XLI. *Lusciola* K. & Vl.

Кљун пред полдрама виши но што је широк, очи велике, ноздре голе, пискови жиочени, основа репа и надрепак угасит. Све су феле овога рода особито у младости јако сличне.

1. Реп закружен или право отсечен. 2
Реп плитко урезан. 3
2. Перје згор угасито сиво или сиво смеђо, надре-
пак и крајна пера репа рђаста, у мужјака гуша
црна, груди рђасте, у женке гуша и трбух по
среди бео, д. 15 с. м. *L. phoenicurus* K. Vl.
Перје скроз црно, у женке оздо сивасто, подре-
пак и крајна пера репа рђаста, д. 15 с. м.
. *L. erythasa* K. Vl.
3. Гуша смеђа или плаветна. 4
Гуша бељугава или сива 5
4. Чело, гуша и горњи део од груди смеђ, трбух
бељугав, д. 14. 5 с. м. *L. rubescula* K. Vl.
Перје зјор сиво смеђо, пруга преко ока бела, над-
вољаџ плаветан, у женке беличаст са плавет-
никастим обрубом, д. 15 с. м. *L. suesica* K. Vl.
5. Друго вило краће од четвртог, перје згор смеђо,
оздо беличасто, реп смеђо црвен, д. 17. с. м.
. *L. luscinia* K. Vl.
Друго вило дуже од четвртог, перје згор сиво
смеђо, груди сивасте са тавнијим мрљама, гуша
бељугава са црнкасто сивим обрубом, реп рђаст,
д. 18. с. м. *L. philomela* K. Vl.

Род XLII. *Sylvia* Lath.

Кљун у предњем крају стиснут, на врху плитко уре-
зан, ноздре овалне подебелом кожицом у пола
прикрите, ноге кратке снажне спред жиочене,
крила доста кратка.

1. Капић црн или смеђ, перје у остадом згор сиво,
доња страна беличаста, гдешто смеђаста, д. 14
с. м. *S. atricapilla* Lath.
Капић сив или мургаст, прелази неприметно у боју
остале мантије. 2
2. Очи жуте, спољашња вила са белим обрубом,
горња страна сива, узде црнкасте, доња страна

- бела са кривудавим попречно стојећим пругама,
д. 12 с. м. *S. nisoria* Bechst.
- Очи смеђе, спољашња вила са сивим или смеђим
обрубом. 3
3. Од узда к ушима иде мрко сива пруга, глава
сива, леђа црвенкасто сива, доња страна и обруб
од вањских крмила бео, д. 13, 6 с. м.
. *S. cingula*, Lath.
- Без мрке пруге преко очију. 4
4. Ноге сиве, табани жућкасти, око кљуна чекиње
од којих се три величином одлукују, вила сива
са отворенијим обрубом, д. 14 с. м.
. *S. hortensis* M. W.
- Ноге жућкасто црвенкасте, вила сива са рђастим
обрубом, д. 14 с. м. *S. cinerea* Lath.

Род XLIII. *Salicaria* Selb.

- Кљун при основи поширок с бокова стиснут, забат
близу чела са приметним гребеном, ноздре
овадне, крила доста дуга прилично заоштрљена,
реп доста дуг, клинаст од средњих дужих пера.
1. Горња страна (осим темена) са пегама или пав-
тама. 2
- Горња страна од једне боје, без пеге и павта. 4
2. На темену две црне пруге растављене рђастом
пругом, доња страна отворено рђаста са црн-
кастим уздужним мрљама или без њих, кљун
згор смеђ, по ивицама жућкаст, д. 12, 5 с. м.
. *S. aquatica* Sby.
- Теме без црних пруга. 3
3. Надрепак и сва горња страна зеленкаста са цр-
ним мрљама, доња страна бељугава по задњици
цртаста, д. 14 с. м. *S. locustella* Sby.
- Надрепак рђаст без мрља, доња страна црвен-
касто бела без икоје шаре, д. 12, 5 с. м.
. *S. phragmitis* Sby.

4. Дужина тела, 19 с. м., перје згор сиво смеђо, преко очију бледа пруга, гуша бела, трбух и груди жућкасто беле *S. turdoides* Sby.
 Дужина нај више 15 с. м. 5
5. Друго вило дуже од трећега, горња страна мургаста, доња беличаста, слабине и мрља на гуши зеленкасто смеђа, перје од подрепка зеленкасто са беличастим пошироким обрубом, д. 14, 7. *S. fluviatilis* K. & Bl.
 Друго вило, краће од трећега 6
6. Перје згор зеленкасто или смеђасто сиво, пруга преко очију повелика беличаста, доња страна бела мало што рђаста, кљун врло кратак д. 13, 2 с. м. *S. palustris* K. & Bl.
 Перје згор смеђо, преко очију жућкаста пруга, доња страна рђасто беличаста, кљун доста дуг, д. 13 с. м. *S. agudinacea* K. & Bl.

Род XLIV. *Ficedula* Koch.

Кљун са плитким урезом при врху, по забату закружен, крила дугачка, прилично заострљена, реп поширок, право отсечен или на врху плитко урезан.

1. Ноздре овалне, ноге сиве, перје згор зеленкасто сиво, оздо жућкасто, перје од крила и репа са жућкастим обрубом, д. 12, 8—13 с. м. *F. hypoleais* Schleg.
 Ноздре дугуљасте, ноге жућкасте или смеђасте . . . 2
2. Реп премаша за 1, 3 с. м. крила, преко очију мрка а над очима жућкаста пруга, реп и крила црнкаста, доња страна беличаста, ноге првенкасто жуте, д. 12, 4 с. м. . *F. sibilatrix* K. & Bl.
 Реп премаша са више од 2 с. м. крила, преко очију јаснија пруга 3
3. Перје од репа и крила без јаснијег обрuba, теме и врат сиво смеђ, леђа мургаста, преко очију

јаснија пруга, доња страна бела, ноге отворено смеђе, д. 11, 5 с. м. . . . F. Bonelli K. Vl.

Перје од крила и репа са јаснијим порубом. . . . 4

4. Перје згор сиво зелено, пруга преко очију, образи, гуша и груди у горњем крају жуте, трбух бео, ноге црвенкасто жуте, д. 12 с. м. . . .

. F. trochilus K. & Vl.

Перје згор смеђо зелено, оздо бело са жутим пругама, пруга преко очију и доња страна крила жута, д. 12 с. м. T. rufa K. & Vl.

Род XLV. Troglodytes Koch с. царих.

Кљун са стране стиснут, мало погнут, крила закружена, од 10 ручних вила прво од пола дужине другог, четврто и пето нај дуже, реп кратак, већином напет. Перје згор смеђо са мрким обрубом, оздо сивасто, по трбуху са смеђим тачкама или (у женке) пругама, груди рђасте, д. 9, 3 с. м. Tr. епгораеус Сув.

Род XLVI. Certhia L.

Кљун танак, погнут, у пола дужи од главе, језик хрскавичав, пљосан, кратак, пера у рену крута, спољашњи прст краћи од средњег, пискови страг табличасти, спред жиочени. Перје згор жућкасто са рђастим и беличастим уздужним цртама, надрепак рђаст, доња страна и пруга преко очију бела, крила и реп са попречним пругама, д. 13 с. м. C. familiaris L.

Род XLVII. Tichodroma Ill.

Кљун има две дужине од главе, мало је на ниже погнут, језик танак, дуг, са чаљвицама на врху, крила дуга закружена, реп кратак, меб, закружен, ноге и прсти дуги, нокти повелики јако погнути. Перје згор сиво, гуша у самца

црна, надкрилак црвен, прва четири вила са
2 округле беле мрље, д. 17 с. м. . *T. mugaria* L.

Род XLVIII. *Sitta* L. с. пузавац.

Кљун прав, од дужине главе, шиљаст, крила од
средње дужине, широка, тупа, ноге снажне са
дугим прстима и јаким ноктима, задњи прст
са ноктом дужи од средњег. Перје згор сиво,
преко очију црна пруга, доња страна белича-
ста или црвенкаста, реп црн, осим два средња
пера која су сива, д. 13 с. м. . . *S. europaea* L.

Род XLIX. *Parus* L. с. сеница.

Кљун прав, ноздре округле, при основи кљуна став-
љене, чекињама укрите, језик на крају са 4
чекињице, ноге спред табличасте, страг жио-
чене, доста снажне, са јаким ноктима.

1. На глави ђуба од перја, перје згор црвенкасто
сиво, котур око шије, гуша и пруга преко очију
црна, трбух и образи беличасти, д. 12, 5 с. м.
. *P. cristatus* L.
Без ђубе од перја на глави. 2
2. Реп од дужине тела или дужи. 3
Реп краћи од тела. 4
3. Преко очију црна пруга која се назад проду-
жава у чуперак од перја (брк), глава сива,
остала мантија црвенкасто жута, доња страна
црвенкасто бела, реп рђаст, од дужине тела,
17 с. м. *P. biarmicus* L.
Без брка на образу, перје згор црно, надкрилак
смеђ, теме и доња страна бела, реп црн, дужи
од тела, д. 15, 6 с. м. *P. caudatus* L.
4. Дужина нај мање 15 с. м. 5
Дужина нај више 12 с. м. 6
5. Перје згор мургасто, оздо жуто, глава и попречна

- пруга на грудима црна, на образима троугалне мрље, д. 15 с. м. *P. major* L.
- Перје по горњој страни црно или смеђо, оздо беличасто са смеђастим пепељком, реп и крила смеђа са зеленкастим обрубом, д. 16, 6 с. м. *P. lugubris* Zett.
6. Перје згор мургасто, оздо жуто, теме плаветно, чело и образи бели, д. 12 с. м. *P. caeruleus* L.
- Перје нејасно, без жуте и плаветне боје 7
7. Од чеда преко очију поширока црна пруга, глава и врат сив, леђа црна, доња страна беличаста са рђастим пепељком, вила и крмила мрка са сивастим обрубом, д. 10 с. м. с. вуга *P. pendulinus* L.
- Без такве пруге преко очију. 8
8. Перје згор сиво, глава црна, пруга по врату бела, груди беле, перје што покрива крила црнкасто сиво са великим беличастим овршком, вила исто таква, д. 12, 2 с. м. . . *P. ater* L.
- Перје згор црвенкасто сиво, оздо беличасто, глава црна, гуша црвенкаста, образи и слепе очи беле, д. 12 с. м. *P. palustris* L.

Род *L. Regulus* Cuv.

- Кљуун кратак, зашиљаст, ноздре чекињастим перцем прикрите, перје на темену може се у ђубу исправити, ноге високе, танке, прсти са сведеним ноктима реп урезан, перје по телу дугачко, меко.
- Над очима сиваста пруга, чело беличасто сиво, теме по среди са жутим, по ободу са црвеним перјем, с обе стране темена црна пруга, остала горња страна сивасто зелена, доња беличаста, д. 9 с. м. *R. cristatus* Koch.
- Над очима бела, преко очију црна пруга, теме наранчасто, на обе стране са црном пругом, д. 9, 5 с. м. *R. ignicapillus* Br.

Род LI. *Alauda* L. с. шева.

Кљун прав, напред купасто истанчан, пред врхом погнут, нокат од задњег прста дужи од осталих ноката, прав или погнут, перје по телу сиретно, подкрилак са сребрастим блеском.

1. Свеколико перје на глави једне дужине 2
Понека пера на глави дужа 3
2. Перје згор сиво смеђо, оздо беличасто, свуд са мрвим мрљама, два спољашња пера у репу бела, д. 17, 5 с. м. *A. argvensis* L.
Перје као у пређашње, али две мрке мрље на обе стране груди, сва пера у репу осим два унутрашња на врху бела, два спољашња скроз бела, д. 19, 5 с. м. *A. calandra* L.
3. По два три мрка пера више очију здужена, самац лети црвенкасто сив, оздо беличаст, гуша, чело и образа жути, узде образи и гуша са црном павтом, д. 18 с. м. *A. alpestris* L.
Перје на темену здужено 4
4. Дуга зашиљаста ђуба на темену, узде мрке и мрка пруга преко очију, над очима рђаста пруга која се иза потиљка савија, на образима бела троугална мрља, д. 15 с. м. . *A. arborea* L.
Ђуба на темену закружена кратка, образа смеђи, гуша и пруга преко очију жућкаста, д. 18 с. м. *A. cristata* L.

Род LII. *Plectrophanes* Meу.

Горња пода кљуна нижа од доње, на непцу мала грба, ноздре округласте чекињама покривене, нокат од задњег прста дужи од свог прста, три прва вила нај дужа.

Теме и образи смеђи, доња страна без пега, средња вила скроз а предња при основи бела, ова последња од половине црна, кадшто (у матораца) цело перје бело, д. 18 с. м. . . . *Pl. nivalis* M.

Перје од крила кроз црно са јаснијим обрубом,
доња страна са мрким уздужним цртама, гуша
у самца црна, д. 15 с. м. . . Pl. lapponicus Selb.

Род LIII. *Emberiza* L.

Кљун као у пређашњег рода, грба на непцу повелика,
нокат на задњем прсту краћи од свог прста,
предња четири вила најдужа.

1. Предња страна од шије жута или са жутим ша-
рама. 2

Предња страна од шије без жуте боје. 3

2. Надрепак рђаст нешто нажућкаст, глава, шија
и надвољак жут са мрким цртама, на стра-
нама од шије рђаста пруга, спољашна вила
са жутим ободом, д. 17 с. м; с. стрнадица. . .
. *E. citrinella* L.

Надрепак мургаст са тавнијим цртама. 4

3. Горња страна мургаста, страг смеђа са мрким
цртама, доња рђаста, лице и гуша жута, у
мужјака вољка мургаста, вила мрко зелена,
д. 16, 5 с. м. *E. cirius* L.

Горња страна смеђа са тавнијим цртама, доња
рђаста, у матора самца теме, шија и груди у
горњем делу сивасте, пруга од устног угла до
образа жућкаста, вила мрка са рђастим обру-
бом, д. 16 с. м. *E. hortulana* L.

4. Надрепак рђаст без икакве шаре, преко очију
мрка пруга. 5

Надрепак сив са тавнијим пругама, без мрке
пруге преко очију. 6

5. Глава, шија и груди у маторих сиве, доња страна
црвенкаста, у женке са мрким цртама, д. 16. 6
с. м. *E. cia* L.

Теме у мужјака бело, обзрази сивасто бели са
тавнијим обрубом, шија и трбух бео, по боко-
вима рђаст, д. 18 с. м. *E. pityornis* Pall.

6. Перје скроз сивасто са тавнијим уздужним пругама, по трбуху отвореније са тавним цртама
д. 19 с. м. *E. miliaria* L.

Перје згор смеђо, оздо беличасто са тавнијим цртама, теме, образи и шија спред у самца црна, теме и образи у женке смеђи, гуша бела,
д. 15 с. м. *E. schoenidelus* L.

Род LIV. *Loxia* L.

Две поле од кљуна тако искривљене да им се врхови укрштају, доња пола шира од горње, ноге кратке снажне, нокти дуги прилично погнути.

Глава шија и доња страна црвена, леђа и рамена сива, надрепак црвен, вила и крмила мрко сива са црвеним обрубом; у младих је црвена боја нажућкаста, у женке мургаста, ширина кљуна 1, 1 с. м., д. тела 16 с. м. . . *L. curvirostra* L.

Перје као у пређашњег, кљун дебљи (ширина кљ. 1, 5 с. м.) д. тела 18 с. м.
. *L. pityopsittacus* Bechst.

Род LV. *Coccothraustes* Br.

Кљун врло дебео, горња пола кљуна много виша од доње, ноздре мале, округласте, мал не савршено чекињама прикрите, пискови спред обложени попречним штитовима, друго и треће вило нај дуже, реп кратак и плитко урезан. Теме и леђа смеђа, гуша и вила црна, остало перје сиво, крила са белом павтом, д. 28 с. м.
. *C. vulgaris* Br.

Род LVI. *Pyrhula* Briss.

Кљун подебео, кратак, горња вилица мало што виша од доње, ноздре округле, мале, готово сасвим чекињама прикрите, писак спред попречним

штитовима обложен, друго и треће вило нај
дуже, реп различит.

1. Теме, реп и вила црна, надрепак бео, остало
перје згор сиво, оздо у мужјака црвено (као
цинобар), у женке црвенкасто сиво, д. 15
с. м. *P. vulgaris* Pall.
Теме од друге које боје, не црно 2
2. Кљун чакљаст т. ј. горња вилица дужа од доње
и на врху савијена, крила са две беле павте,
остало перје у матора самца већином црвено
(као кармин), у млада самца и женке жућка-
сто, д. 22 с. м. *P. eucleator* Gould.
Кљун на врху не чакљаст. 3
3. Крила без беле павте, гуша, надрепак и бедра
црвена (као кармин) остало перје сиво смеђо
са мало тавнијих пруга, вила са црвеним обру-
бом, женка згор мургаста, оздо беличаста, д.
14 с. м. *P. erythrina* Pall.
Крила са две беле или жућкасте павте 4
4. Перје згор мургасто са тавнијим пегама, д. 12
с. м. *P. serinus* Degl.
Надрепак, гуша и груди у самца ружасте, горња
страна сиваста са ружастим пепељком, у мла-
дих и женака све ове боје мање јасне, д. 15
с. м. *P. rosea* Tem.

Род LVII. *Passer* Pall.

Кљун дебео затубаст, горња пола кљуна мало на ниже
погнута виша од доње, ноздре мале, округле,
у пола чекињама прикрите, пискови спред по-
пречним штитовима обложени, друго и треће
вило нај дуже, реп право отсечен или плитко
урезан, надрепак од једне боје смеђасто или
зеленкасто сив.

1. Жута мрља на гуши, беле мрље на унутрашњој
страни крмила, перје згор смеђасто са мрким

и беличастим уздужним пругама, преко очију
рђаста пруга, д. 15, 6 с. м. . . . *P. petronia* Pall.
Без жуте мрље на гуши, без белих мрља на кр-
милима 2

2. Глава сива, мантија смеђа са мрким пегама, једна
бела и једна жућкаста пруга на крилу, гуша
у мужјака црна, д. 15 с. м. с. врабац
. *P. domesticus* Br.

Глава смеђа, узде беле, лице и гуша црна, две
пруге на крилу беле, мантија у осталом смеђо
жута са мрким пругама, д. 13 с. м.
. *P. montanus* Aldrov.

Род LVIII. *Fringilla* L.

Кљун доста снажан, заоштрљен, горња пола само
на врху мало сведена једне висине са доњом,
поздре мале сасвим уквите чекињама, друго и
треће вило нај дуже, реп мање више урезан.

1. Кљун у средини двојином виши но што је широк . . . 2
Кљун у средини једне висине и ширине 4

2. Крмила при основи жута, таква су и вила од че-
твртог до задњег, остало тело жућкасто зелено,
женка оздо беличаста са мрким цртама, д. 12
с. м. *Fr. spinus* L.

Крмила скроз мрка или сиваста без жуте боје . . . 3

3. Образи око основе кљуна црвени, реп и крила црна,
на крилу жута мрља, остало перје згор смеђо,
оздо смеђасто бело, д. 15 с. м. *Fr. carduelis* P.

Образи црни, реп и крила сива, мантија смеђа са
црним мрљама, теме и груди у самца црвенка-
сте, д. 14 с. м. *Fr. linaria* L.

4. Перје у репу жуто или бар са жућкастим обрубом . 5
Перје друге које боје 6

5. Реп и крила жута, шија згор и са стране зелен-
каста као и цело остало тело, д. 15 с. м.
. *Fr. chloris* L.

- Реп и крила црнкаста са жућкастим обрубом,
шија сива, остало перје жућкасто зелено, д. 13
с. м. Fr. citrinella L.
6. Реп бео по среди и крају мрк, средња вила бела,
глава, шија и леђа смеђо сива, д. 19 с. м.
. Fr. nivalis L.
- Реп мрк. 7
7. Реп са јаснијим обрубом, кљун угасито сив (у Fr.
flavirostris жут), леђа црвенкасто смеђа са мр-
ким, гуша бела са смеђим у мужјака са цр-
веним мрљама, д. 13 с. м. . . . Fr. саппабина L.
- Перје од репа изнутра са белим клипастим пав-
тама 8
8. Надрепак и крста зелена, крила са једном жутом
и једном белом пругом, доња страна у самца
црвенкаста, у женке црвено сива, д. 17 с. м.
с. зеба Fr. coelebs L.
- Надрепак и крста црна, у среди бела, крила са
једном жуто црвеном и једном бељугавом пав-
том, д. 18 с. м. Fr. montifringilla L.

Род LIX. *Vombicilla* Briss.

Кљун при основи врло широк, спред мало погнут,
испред врха са малим урезом, ноздре перјем
покрите, на глави ђуба од перја, вила другога
реда свршавају се у пергаменасте црвене пло-
чице. Перје већином црвенкасто сиво, гуша
црна, перје у репу црно са жутиим обрубом, на
крилу једна жута и две беле мрље, д. 20 с. м.
. *V. garrula* L.

Род LX. *Sturnus* L. с. чворак.

Кљун нешто спљоштен са правим забатом, горња пола
кљуна шира но што је висока, доња прави при
основи испали угао, зев до испод очију пру-
жен, средњи прст са спољашњим до првог

зглавка срастао. Перје црно са зеленим и пла-
ветним преливањем, свуда особито по доњој
страни са беличастим пегама, кадшто скроз
црно (*St. unicolor* L.), д. 22 с. м. . *St. vulgaris* L.

Род LXI. *Pastor* Tem.

Кљун стиснут, мало сведен, горња пола виша но
што је широка, перје на глави узано у ђубу
здужено. Перје по телу ружасто, глава, шија,
реп и крила црна, д. 20 с. м. . *P. roseus* Tem.

Род LXII. *Corvus* L.

Кљун доста незграпан, дуг, згор сведен, на врху по-
гнут и са стране стиснут, са оштрим ивицама,
ноздре не видљиве перјем прикрите, реп за-
кружен, краћи од тела.

1. Кљун краћи од писка 2

Кљун од дужине писка 3

2. Горња страна шије и образи сиви, остало перје
црно, при основи шије две беле мрље, кадшто
у бео колир састављене (*C. collaris*), д. 34 с.
м. с. чавка *C. monedula* L.

Перје сиво, глава, реп и крила црна, кадшто све-
колико перје црно (по шији и леђима са пла-
ветним преливањем — *C. corone* L. с. галовра-
на), д. 47 с. м. с. врана *C. cornix* L.

3. Забат од кљуна мал не прав, на врху слабо
савијен, горња пола мало што дужа од доње,
основа од кљуна у матораца гола, перје црно
са љубичастим преливањем, д. 47 с. м. гачац
. *C. frugilegus* L.

Забат од кљуна приметно погнут, на врху осмољен
и преко доње поле пружен, перје црно са пла-
ветним преливањем, д. 67 с. м. с. гавран, *C. corax* L.

Род LXIII. *Pyrrhocorax* Vieill.

Кљун краћи од главе, погнут, са стране стиснут, испред врха плитко урезан. Перје црно са зеленкастим преливањем, кљун жут, ноге испрва смеђе, после жуте, најзад црвене, д. 40 с. м.
 P. alpinus Vieill.

Род LXIV. *Fregilus* Cuv.

Кљун дужи од главе, са стране стиснут без уреза на врху. Перје црно са плаветним преливањем, кљун и ноге црвене, д. 39 с. м. *C. graculus* Cuv.

Род LXV. *Pica* Briss с. сврака.

Кљун прав, краћи од писка, са погнутим врхом, испред врха са плитким урезом, реп клинаст право отсечен, од дужине осталог тела, перје на глави спретно. Мантија и реп црн, са металастим преливањем, трбух и повелика мрља на крилима бела, д. 50 с. м. . *P. caudata* K. Bl.

Род LXVI. *Garrulus* Briss с. крешталица.

Кљун прав, краћи од писка, са погнутим овршком и плитким урезом испред врха, реп закружен краћи од тела, на темену подуже перје, које се може у ђубу исправити. Перје већином црвенкасто сиво, гуша бела, од устног угла низ шију црна пруга, надкрилак са плаветно црним и белим пругама, реп црн, д. 35 с. м. *G. glandarius* Br.

Род LXVII. *Capucastres* Cuv. с. лешњикара.

Кљун прав, дужи од писка, реп закружен, краћи од тела. Перје мрво смеђо, са белим пегама, реп црн, са белим овршком, д. 35 с. м.
 C. nucifraga Briss.

Пети ред: Голубови.

Кљун са мање или више погнутим забатом а при основи са меком кожом, ободн од обе поле упоред стојећи, ноздре покривене хрскавичавом љуспом, задњи прст са осталима у једној равни зглобљен.

Род LXVIII. Columba L.

Реп закружен, ноге доста кратке, крила дуга, зашиљаста.

1. Перје жућкасто, на рамену и над крилом рђасто црвено, на обе стране шије по једна црна белим пругама ишарана мрља, д. 30 с. м. с. грлица *C. turtur* L.
Перје плаветникасто сиво 2
2. Крила на ручном прегибалу и предњем ободу бела, стране од шије са белним пегама, д. 45 с. м. с. гриваш *C. palumbus* L.
Крила без белних мрља, стране од шије са плаветникастим преливањем 3
3. Крила са црним пегама које се у једну попречну павту састављају, груди рђасто жуте, д. 34 с. м. с. дупљаш *C. oenas* L.
Крила са две попречне црне павте, перје на шији са плаветникастим преливањем, д. 32 с. м. с. дивљи голуб *C. livia* L.

Шести ред: Јоке.

Кљун при основи тврд, по забату погнут, ивице од горње поле премашају и поклапају доњу полу, ноге снажне, задњи прст навише зглобљен од осталих поуздаљен, крила доста кратка, закружена, на глави често гола места. Хране се зрневљем.

Род LXIX. *Syrhaptes* Ill.¹⁾

Ноге без задњег прста, предњи прсти при основи
кожицама спојени, предња страна од писка и
прсти кратким маљем обрасли. Перје сивасто
жуто, мантије и груди са мрким пегама, реп
и крила врло заоштрљена, д. 21 с. м.
. *S. paradoxus* Pall.

Род LXX. *Perdix* Briss.

Восковица, пискови и прсти голи, цела глава пер-
јем обрасла или иза очију голе брадавичаве
лисе, мужјаци кадшто са остругама.

1. Прво вило од дужине другога, кљун доста та-
нак, ноге без оструга, глава иза очију перјем
обрасла, перје сиво смеђе, са уздужним цртама,
преко очију бела павта, гуша у самца мрка, д.
18 с. м. с. препелица . . *P. dastylisonans* Cuv.

Прво вило краће од другога, кљун доста кратак,
иза очију голе лисе 2

2. Кљун и ноге жућкасто смеђе, глава и шије рђа-
ста, остало перје сиво, са кривудаваим цртама
а на крилу са белим мрљама, груди у самца
смеђе, д. 31, 5 с. м. с. јаребица *P. sinerea* Briss.

Кљун и ноге црвене 3

3. Иза очију ушке од рђастиг перја, теме и врат
кестенаст, чело, пруга преко очију и гуша
сива, рамена и горњи крај од груди црвенка-

¹⁾ Ова птица што живи у азијатским стенама више је пута
уловљена у Угарској, пак ће се зар и у нас наћи. У књи-
гама пишу да у Турску долазе две феле другог неког срод-
ног рода и то: *Pterocles Tem*, који има већину карактера
пређашнег рода и само се тим одликује што има задњи
прст на нозя. Феле се овако разликују;

Доња страна и бедра бела, два средња крмила много дужа
од осталих, д. 37 с. м. *Pt. alchata* L.

Трбух страг и бедра смеђа, сва крмила на близу једне ду-
жине, д. тела 32 с. м. *Pt. arenarius* Pall.

сто сив са белим мрљама, трбух смеђаст, спољашња пера репа са пошироком рђастом павтом, у репу 14 крмила, д. 32—34 с. м. . . .

. Р. *retrosa* Lath.*)

Без ушака на глави 4

4. У репу 14 крмила, гуша и образи бели, окољени црном пругом а ова мрким пегама, преко очију широка бела павта, мантија и горњи део груди сивасто црвенкаст, трбух рђасто жут, перје по боковима сиво, са белом павтом, д. 33. с. м. Р. *rubra* Briss.*)

У репу 16 крмила; гуша и образи као у првашње, чело и узде црне, мантија и груди црвенкасте, средина трбуха жућкаста, задњи крст сив, бокови са здуженим перјем које је при основи сиво, по томе црно, иза тога жућкасто, даље црно а на врху кестенасто, д. 34—37 с. м. Р. *gracsa* Briss.*)

Род LXXI. *Lagopus* Briss.

Восковица, пискови и прсти перјем обрасли, прсти са стране од рожних љусака тестерасте, кљун кратак, дебео, над очима гола црвена лиса, реп право отсечен састављен из 18 пера. Перје зими бело, на обе стране од главе црне павте, реп осим 4 средња пера црн са белим порубом, лети глава, шија, груди и леђа сива, мрко ишарана, кљун црн, д. 40 с. м. *L. alpinus* Nils.

*) Ову прву јаребицу видео сам више пута на Копаонику по јужној страни Сухог Рудишта, али је уловити нисам могао и само сам је овде навео по опису људи који ту птицу на Копаонику познају и за коју ми казаше, да има на глави ушке од кратког перја. За две последње јарабице са црвеним пегама не знам дали се обе или која од њих двију у нас налази, а виђао сам их на више места у Србији и разбирао за њих од народа.

Род LXXII. Tetrao. L.

Восковица и пискови перјаста, прсти голи, на обе стране тестераста, кљун дебео, кратак, преко очију црне лисе, кљун закружен или дубоко усечен, састављен из 16—18 нера.

1. Пискови у доњој половини наги, перје згор рђасто, са мрким кривудаваим цртама, крмида сива, са црним тачкама, трбух бео, са великим месецоликом, црним мрљама; у самца су боје угаситије, гуша црна са белим обрубом, на глави ђуба од перја, д. 34 с. м. . *T. bonasia* L.

Пискови скроз перјаста 2

2. Кљун бео, реп закружен; самац згор мрко сив, са јаснијим тачкама, груди угасито зелене, трбух и реп (који се може као у ђурке исправити) црн, са белим мрљама; женка рђасто жута, са тавнијим шарама, д. самца 95, женке 65 с. м. с. тетреб *T. urogallus* L.

Кљун црн, реп усечен 3

3. Глава, шија и груди у самца црне, са пурпурним преливањем, трбух црнбаст, по среди са белим мрљама, леђа и тртица црна, са белим тачкама, реп усечен, црн; женке као у пређашњег, д. самца нешто више од 65 с. м. *T. medius* Leisl.

Перје у самца црно, са металним преливањем, крила са великом белом мрљом, у женке перје смеђасто са црним и белим попречким пругама, д. самца 59 с. м., женке су мање, с. кокица *T. tetrix* L.

Седми ред: Штакаре.

Ноге обично дуже од трупа и по среди истога углављене, гњати само у горњој половини перјем обрасли, прста четири ређе само три, прсти кад слободни другда

кожицом обрубљени, ређе скроз кожицама спућени, кљун разног облика, често врло дуг, свакад восковицом обложен, реп кратак. Птице према једрини тела нерамерно дугачке; гдекоје могу за дуго да лете, друге врло брзо трче, неке могу добро да пливају, већина их пак непрестано трче по спрудовима или шепељи по блату и плиткој води и храни се ту свакојаким воденим животињама, ређе којекаким биљним стварима.

Род LXXIII. *Otis* L. с. дронља.

Кљун подебео са сведеним забатом, горња пола кљуна премаша и поклапа ивицама доњу полу; тим чине ове животиње прелаз а кокама с којима се још и у храни, у начину и месту живљења слажу. Ноге су им снажне имају само три предња прста, крила су већином кратка.

Перје згор сиво, по леђима смеђо са мрким криву-
давим попречним цртама, у мужјака на обе
страни доње вилице подуга брада, д. нешто
преко 1 м. *O. tarda* L.

Перје згор смеђо сиво, са црним пегамма у самца
шија црна са две беле попречне павте, д. 47
с. м. *O. tetrah* L.

Род LXXIV. *Grus* Pall с. ждрал, жерав.

Кљун прав од дужине главе, горња пола премаша
и поклапа горњу, ноздре овалне, ноге дуге са 4
прста која су при основи кожицама спућена,
на глави гола места. Глава обрасла чекињаским
перјем, теме голо у самца црвено, перје по
телу сиво, вила другог реда здужена, гргу-
љава, ноге црне, д. 1, 4 с. м. *G. cinerea* Bechst.

Род LXXV. *Fulica* L с. сарка.

Кљун прав од дужине главе, на челу бела лиса
ноздре овалне, ноге са 4 прста обрубљена ко-

жицама у округле режње изрезаним, реп дужи од крила. Кљун и лиса бела (црвена за време парења), перје по телу угасито сиво, спољашњи обод од крила бео, ноге смеђо сиве, дужица црвена, д. 42 с. м. F. atra L.

Род LXXVI. *Gallinula Lath* с. лиска.

Кљун купаст, ноздре дуге, узане, ноге са 4 прста обрубљена узаним кожицама, пискови дуги са стране стиснути. Перје згор мургасто, оздо угасито сиво, спољашњи обод крила и реп бео, лиса на челу црвена, врх кљуна жут, ноге зелене, д. 32 с. м. G. chloropus L.

Род LXXVII. *Rallus* L.

Чело перјасто, кљун прав танак, пред врхом задебљао, мало дужи од главе, прсти кратки без кожног поруба, крила премашају врхом реп. Птица налик на прдавца али кљун шљукином кљуну подобан, црвен; перје згор мургасто са црним пегама, оздо сиво, слабине и пазухе са црним и белим павтама, подрепак бео, ноге црвенкасте, дужица црвенкаста, д. 23 с. м. R. aquaticus L.

Род LXXVIII. *Ortygometra* Leach.

Кљун прав, стиснут спред мало погнут, краћи од главе, реп дужи од крила, задњи прст има половину дужине писка.

1. Ноге црвенкасте, перје згор зеленкасто, леђа и плећи црне са белим тачкама, бокови у маторих црни са белим пругама, д. 17 с. м.

. O. rugosa Pall.

Ноге зеленкасте, дужина најмање, 18, 5 с. м. 2

2. Перје мургасто са многим белим тачкама, под-

репак црвенкаст, кљун при основи првен, д.
 22 с. м. *O. rogiana* L.
 Перје сиво или жућкасто без пега, подрепак бео
 са сиво обрубљеним перјем, подкрилак мрк,
 кљун скроз зеленкаст, д. 18—20 с. м.
 O. minuta Pall.

Род LXXIX. *Crex* Bechst.

Глава скроз перјаста, кљун краћи од главе нешто
 мало погнут, ноздре дугуљасте, гњати само у
 доњем крају наги; прсти слободни, без кожног
 обруба, реп закружен. Перје згор зеленкасто
 сиво, са тавним пегама, подбрадак и трбух
 бео, у јесен шија и груди жућкасто смеђе, у
 пролеће плаветно сиве, кљун и ноге жућкасто
 црвене, дужица смеђа, д. 16 с. м. с. прдавац.
 Cr. pratensis Bechst.

Род LXXX. *Oedicnemus* Tem.

Кљун при основи мек, прав од дужине главе, но-
 сни жљебови само до ноздара пружени, зев
 до испод очију расцепљен, друго вило најдуже,
 ноге танке, дуге, без задњег прста. Перје по
 целом телу црвенкасто жуто, ишарано тавни-
 јим пегама и пругама, обод од крила и крај
 репа црн, преко крила две беле павте, кљун
 жути на врху црн, дужица и ноге жуте, д. 42
 с. м. *Oe. crepitans* Tem.

Род LXXXI. *Charadrius* L.

Кљун танак, прав, ваљкаст, носни жљебови заузимају
 једну трећину кљуна, носкови полдруги пут
 дужи од кљуна, задњи прст закржљао или га
 нема, од предњих су прста средњи и спољашњи
 кратком кожицом спојени, прво вило најдуже,
 реп право отсечен или мало закружен.

1. Реп са павтама, горња страна црнкаста са зелено жутиим пегама, доња страна зими бела са тавнијим пегама, лети црна, тртица рђаста, подкрилак бео, реп црн са 9—10 жућкастих павта, кљун црн, ноге сиве, д. 29 с. м. *Ch. pluvialis* L.
Реп без павта. 2
2. Мантија плаветно сива, шија без беле шаре, перје згор црнкасто сиво, груди сиве, у маторих са попречном белом павтом, трбух зими бео, лети црн, реп угасито сив, на врху црн са црвенкасто белим обрубом, кљун црн, ноге жуте, д. 23 с. м. *Ch. morinellus* L.
Мантија сиво смеђа, на шији бели колир. 3
3. Ноге црне, чело бело, на странама од шије црна мрља, леђа сива, доња страна бела, крмила са тавнијим овршком, два спољашна бела, кљун црн, ноге у маторих сивасто црне, у младих сиве, д. 18, 4 с. м. . . . *Ch. albifrons* M. & W.
Ноге жућкасте, око шије црн и бео колир. 4
4. Кљун при основи жут, на врху црн, чело у маторих црно са попречном белом павтом, потиљак и леђа сива, доња страна бела, преко надвољка тамна павта, крмила сива са тавнијим овршком и белим обрубом, ноге жуте, д. 19. 6 с. м. *Ch. hiaticula* L.
Кљун скроз црн, чело црно са попречном белом пругом, у младих жућкасто бело, потиљак и леђа сива, доња страна бела, преко надвољка тавна павта, крмила сива са тавнијим овршком, кљун црн при основи доње вилице жућкаст, ноге жућкасто сиве, д. 16—17 с. м. *Ch. minor* M. & W.

Род LXXXII. *Himantopus* Briss.

Кљун двојином дужи од главе, танак, прав, носни жљебови стижу до пола кљуна, ноге врло

танке мрежастом кожом обложене, само три прста на нози, спољашња два при основи кожицом спојена. Глава, шија, леђа и крила црна, чело и доња страна бела, кљун црн, ноге црвене, дужица црвена, у младих жута, д. 42 с. м.

. *N. rufipes* Bechst.

Род LXXXIII. *Naematorus* L.

Кљун има две дужине главе, прав је и са стране стиснут, носни жљебови стижу до пола кљуна, ноге кратке, снажне, само три прста на нози спољашња два кратком кожицом везана. Перје згор црно, гуша, трбух, тртица и једна пруга преко крила бела, кљун и ноге црвене, дужица црвена, д. 45 с. м. *N. ostralegus* L.

Род LXXXIV. *Glareola* Briss.

Кљун купаст, за трећину главе дуг, по забату сведен, ноздре при основи од кљуна косо стављене, крила дуга, зашиљаста, реп виласт, ноге од средње висине, пискови са рожним штитовима, 4 прста, спољашња два кожицом спојена, задњи прст досиже до тала, нокат на средњем прсту рескаст. Перје згор сиво, гуша црвенкаста са црним обрубом, груди црвенкасто сиве, трбух бео кљун при основи црвен, ноге црвене. д. 25 с. м. *G. torquata* Gmel.

Род LXXXV. *Vanellus* Briss с. вивак.

На глави подуга ђуба од перја, кљун краћи од главе, танак, носни жљебови држе две трећине од кљуна, крила велика широка, ноге спред табличасте страг мрежастом кожом обрасле, 4 прста на нози, два спољашња кратком кожицом спућена. Глава и предњи део шије црн, трбух, горњи део репа и стране од шије беле, леђа

смеђа са металастим преливањем, подрепак црвен, кљун црн, ноге црвене, д. 34, 2 с. м.

..... V. cristatus Mey.

Род LXXXVI. *Strepsilas* Ill.

Кљун дебео, краћи од главе, спред мало на више искривљен и стиснут, 4 прста слободна, задњи мало на више углављен, прво вило нај дуже, реп закружен. Гуша, трбух, крстина и павта преко крила бела, надвољак и надрепак црн, реп црн са широком павтом испред врха, у старих лети глава и шија бела, леђа црна кљун црн, ноге у старих црвене у младих жуте, д. 23 с. м. Str. interpres L.

Род LXXXVII. *Squatarola* Cuv.

Кљун прав, доста виђен, краћи од главе, ноздре стижу до половине његове дужине, доња пола кљуна пред врхом мало задебљала, пискови мрежастом кожом обрасли, задњи прст врло мален, два спољашња кратком кожом спућена. Теме, врат, рамена и тртица жућкасто бела, гуша, трбух и груди црне, леђа смеђа са жућкастим и белим мрљама, реп са црним и белим павтама, кљун и ноге црне, д. 30 с. м. Sq. helvetica Cuv.

Род LXXXVIII. *Scolopax* L. с. шљука.

Кљун танак, мек витак, најмање два пут дужи од главе, ноздре узане, леже у дугим браздама, на врху кљуна многе рупице покривене танком кожицом, глава са стране стиснута, на нози 4 прста, сва четири слободна, задњи прст из више чланова састављен.

1. Кљун на врху закружен, гњати готово до писка перјем обрасли, перје згор сиво са рђастим и

- црним пегама и пругама, оздо сиво са црнкастим попречним павтама, потиљак рђасто жут са 4 попречне црне павте, кљун и ноге црвенкасте, дужица смеђа, д. 34 с. м. *Sc. rusticola* L.
 Кљун на врху спљоштен. 2
2. Теме угасито смеђо, без отворених пруга, у репу 12 пера, на врату сива павта, мантија са зеленкастим преливањем и две уздужне рђасте пруге, трбух беличаст, кљун жућкаст при основи сив, ноге сивасто зелене, д. 18 с. м. *Sc. gallinula* L.
 Дуж смеђог темена отвореније пруге, у репу 14—16 пера. 3
3. Надкрилак са белим пругама, у репу 16 пера, перје згор сиво смеђо, од устног угла до очију црнкаста пруга, три спољашња крмила од пола бела, ноге сивасто зелене, д. 26 с. м. *Sc. major* L.
 Надкрилак без беле пруге, у репу 14 пера, глава мрка са смеђим пегама, шија рђаста са тавнијим пегама, трбух беличаст, само спољашња крмила на врху бела, д. 21—23 с. м. . *Sc. gallinago* L.

Род LXXXIX. *Numenius* Briss.

Кљун танак, погнут, скроз ваљкаст, двојном дужи од главе, горња пола кљуна премаша врхом дођу, пискови краћи од кљуна, прста четири, задњи из више чланова састављен. Птице доста налик на ражња али перје као у шљуке шарено.

1. Глава угасито смеђа без црних мрља, по среди са јаснијом пругом, трбух беличаст са мрким мрљама или павтама, кљун близу 18 с. м. дуг, при основи црвенкаст на врху црн, ноге плаветникасте, д. 63 с. м. . . . *N. arquatus* Lath.
 Глава рђо жута са црним мрљама, кљун има највише 14 с. м. 2
2. Трбух бео, са мрким стрели подобним мрљама, груди са црним пртама, кљун при основи цр-

вевкаст на врху црн, ноге сиво плаветне, д.

38—44 с. м. *N. phaeopus* B.

Перје згор жућкасто сиво, оздо беличасто, свуд са смеђим мрљама, вљун мрк, при основи жут врло танак и слабо погнут, ноге сивасто зелене, д. 32 с. м. *N. tenuirostris* Vieil.

Ред XC. *Machetes* Cuv.

Вљун од дужине главе, танак, ноге са 4 прста, два спољашња кожом везана, сам ц с пролећа са црвеним брадавицама по лицу и са колиром од дужег крутог перја по шији. Перје боје врло променљиве по полу и годишњем доба, сиво смеђо, рђасто, црно, бело, реп по среди са гаситим павтама, тртица сива, са стране бела, д. 23—30 с. м. *M. ripnax* Cuv.

Род XCI. *Tringa* L.

Вљун мало дужи од главе, прав или нешто мало погнут, на врху мало спљоштен, носни жљебови допиру мал не до врха вљуна, ноге са 4 слободна прста, задњи кратак, не досиже тле.

1. Вљун у предњој половини погнут 2
Вљун бар по смрти прав 3

2. Вљун дужи од главе, на врху спљоштен, осушен, рупчаст, згор мургаст са црним мрљама, оздо бео, груди са црним мрљама, перје лети сиво, зими смеђо са тавнијим мрљама, дуж. 18 с. м. *Tr. alpina* L.

Вљун дужи од главе, на врху не спљоштен, перје лети згор црно, са рђастим мрљама, оздо плаветно рђасто, груди без мрља, д. 19 с. м. *Tr. subarquata* Gm.

3. Вљун на врху жличасто раширен дужи од главе и од писка, пред врхом шири него у средини, ПТИЦЕ У СРБИЈИ. 5

- реп закружен, перје рђасто са мрким мрљама,
д. 24 с. м. Tr. *caputa* L.
Кљун краћи од главе при врху не шири но у
среди. 4
4. Реп клинасто заоштрљен, спољашња крмила бела,
трбух са сивим пегама, кљун мало што погнут
по смрти прав, д. 14, 5 с. м. Tr. *Teminkii* Leisl.
Реп на две стране плитко урезан, спољна вила
сива трбух бео без пеге, кљун као у пређаш-
ње, д. 15, 5 с. м. Tr. *minuta* Leisl.

Род ХСII. *Calidris* Ill.

Кљун од дужине главе, танак на врху сиљоштен, ноге
са три прста, реп са двојним урезом. Перје
зими згор сивасто са мрким мрљама, чело бело,
доња страна и пруга преко очију бела, крила
бело и црно ишарана; перје лети згор смеђо
жуто са црним мрљама, груди са мрким тач-
кама, кљун и ноге црне, д. 18 с. м. *C. arenaria* Ill.

Род ХСIII. *Limosa* Briss.

Кљун двојином дужи од главе, прав, витаџ на врху
мало на више искривљен и задебљао, носни
жљебови стижу до на врх кљуна, ноге високе
са 4 прста, спољашња два кожицом спојена.
Птице доста налик на шљуке.

Нокат од средњег прста изнутра зупчаст, кљун
црн са белим врхом, д. 40 с. м. *L. aegocerphala* L.
Нокат од средњег прста изнутра гладак, реп бео
са 8—10 мрких павта, д. 35 с. м. *L. rufa* Bechst.

Род ХСIV. *Totanus* Briss.

Кљун двојином дужи од главе, танак, ваљкаст, прав,
мало на више или на ниже искривљен, ноге ви-
соке, гњати повише обнажени, прста 4, задњи
једва досиже тле, два спољашна прста кожицом

спојена. Птице налик на шљуке али штркљастије и мање.

1. Бразда што стоји до обода од кљуна пружа се до његовог врха, реп много дужи од крила, перје згор мургасто оздо беличасто, свуд са тавнијим мрљама и пругама, спољашња крмила бела са смеђим обрубом унутрашња мрка, д. 18 с. м. *T. hypoleucus* T.
Бразда што стоји до обода од кљуна пружа се само до његове половине. 2
2. Кљун од половине на више погнут. 3
Кљун прав. 4
3. Кљун при основи једне висине и ширине, перје згор смеђо са мрким мрљама, оздо бело на грудима са смеђим мрљама, реп са белим кривудаваим павтама, кљун танак црн, ноге танке сивасте, д. 29 с. м. *T. stagnalis*. Bechst.
Кљун при основи много виши но што је широк, перје згор мрко са јаснијим обрубом, тртица и доња страна бела, реп са уским, сивим и белим павтама, кљун смеђ, ноге зеленкасте, д. 36 с. м. *T. glottis* L.
4. Ноге црвене, кљун до пола црвен, перје згор смеђасто са мрким попречним мрљама, оздо беличасто са мрким мрљама и цртама, преко крила бела павта, реп бео са смеђим попречним павтама, д. 17, 5 с. м. . . . *T. calidris* Bechst.
Ноге сивасте или жућкасте, кљун црн или зеленкаст. 5
5. Цеви свију вила мрке, перје згор мургасто, са беличастим обрубом, доња страна бела или насиваста, тртица бела, реп бео са 3 попречне мрке павте, д. 24 с. м. *T. ochropus* Tem.
Цев првога вила бела, осталих мрка, перје згор мрко са јаснијим, оздо беличасто са тавнијим

мрљама, реп са 7—8 мрких павта, д. 21 с. м.
 T. glareola Tem.

Род ХCV. *Recurvirostra* L.

Кљун 2—3 пут дужи од главе, спљоштен, танак, зашиљаст, од половине на више искривљен, ноге високе, са 4 прста, предња три дубоко урезаним кожицама до врха спојена, задњи прст кратак не досиже тле, крила од дужине репа. Перје бело, теме, врат, вила и три павте преко крила црне, кљун црн, ноге плаветникасте, дужица црвена, д. 48 с. м. . . *R. avocetta* L.

Род ХТVI. *Ibis* Cuv с. ражањ.

Кљун дуг, при основи четвртаст, на врху затупљен на ниже погнут, носне бразде допиру до врха кљуна, лице голо, прста 4, предња три при основи кожицама спућена, задњи прст дуг, досиже тле. Перје већином кестенасто, леђа, реп и крила угасито зелена, млади по глави и шији са белим мрљама, кљун и ноге угасито зелене, дужица смеђа, д. 56 с. м. *I. falcinellus* L.

Род ХCVII. *Platalea* L. с. вашикара.

Кљун дужи од главе, спљоштен, на врху жљичасто раширен, носни жљебоди допиру до врха кљуна, на нози 4 прста, предња три кратким кожицама спућена, задњи нешто на више углављен, досиже тле. На глави подугачка ђуба од перја, перје сиров бело, ноге црне, кљун црн на врху жут, д. 80 с. м. *P. leucorodia* L.

Род ХCVIII. *Ciconia* Bechst с. рода, штрк, лелек.

Кљун краћи од главе, зашиљаст, без носних жљебова, око очију и на гуши голе лисе, ноге дуге,

прста 4, три предња до првог члана којицама спућена.

Перје бело, реп и вила црна, кљун и ноге црвене,
д. 110 с. м. *C. alba* Bechst.

Перје мрко са зеленим преливањем, трбух бео, лиса
око очију и на гуши црвена, ноге црвене, д.
95 с. м. *C. nigra* Bechst.

Род XCIX. *Ardea* L. с. чапља.

Кљун дуг, прав, стиснут, зашиљаст, носни жљебови
допиру до врха кљуна, ноге повисоке са 4
прста, предња три дугим којицама спућена,
нокат од средњег прста изнутра зупчаст.

1. Шија кратка, сарамерно дебела, прсти мал не
сви једнаки. 2

Шија дуга, несразмерно танка, средњи прст краћи
од спољашњег. 5

2. Реп из 12 пера састављен, теме и леђа црна,
трбух и шија бела, кљун црн, ноге зеленкасте,
дужица црвена, д. 54 с. м. . . . *A. pusillus* L.

Реп из 10 пера састављен. 3

3. Кљун краћи од ниска, средњи прст мало што
дужи од спољашњег, друго вило обично нај-
дуже, прво равно трећему, глава црно смеђа,
шија и леђа смеђаста са тавнијим шарама, тр-
бух и груди жућкасте, са смеђим пругама, кљун
зеленкаст, ноге жућкасто зелене, дужица жута,
д. 80 с. м. (с. водени бив) *A. stellaris* L.

Кљун једне дужине са ниском или мало што
дужи, средњи прст раван у дужини спољаш-
њему. 4

4. Вила прикаста, прва два дужа од осталих, глава
и леђа зеленкасто црна, шија жуто смеђа, доња
страна жућкаста са тавнијим пртама, вила
смеђа, кљун жут, ноге зелене, дужица жута,
д. 35—37 с. м. *A. minuta* L.

- Вида бељугава, друго дуже од свију осталих, леђа рђаста, шија жућкаста, надкрилак и сва доња страна бела, перје од гриве бело са црнкастим обрубом, вида бела, д. 42 с. м. *A. somata* L.
5. Перје по целом телу бело 6
Перје по телу различито бојено 7
6. Кљун жут, лисе на лицу угасито зелене, дужица жута, ноге мрке, д. 120 с. м. *A. alba* L.
Кљун и ноге црне, прсти шућкасто зелени, ђуба од перја на глави дужа но у пређашње феле, д. 58 с. м. *A. garzetta* L.
7. Перје плаветникасто сиво, теме црно са белом пругом, на потиљку црнкаста ђуба, предња страна шије бела са црним пегама, трбух бео, кљун и узде жуте, ноге смеђе, д. 110 с. м. *A. cinerea* L.
8. Перје згор смеђо и угасито сиво, теме црно, подрепак и груди смеђе, ноге и горња страна кљуна смеђаста, доња страна кљуна, дужица и узде жуте, д. 88 с. м. *A. purpurea* L.

Осми ред: Пловице.

Кљун свакојаки, обично восковицом при основи обложен, шија свакад дужа од ногу, ове су углављене иза половине тела, на тртици велике жлезде што луче маст, којом ове животиње премазују своје перје. Живе већином у води, добро пљивају и добро гњурају, али већина их је доста трома у летењу.

Род *C. Cygnus* Bechst с. лабуд.

Кљун при основи виши но што је широк, нарастао на кљуну у пола ужа од кљуна, шија врло дуга, писак краћи од средњег прста, задњи прст без кожног поруба.

- На кљуну при основи црна грба, лиса испред очију
 црна, кљун жуто црвен, са црним обрубом,
 перје по телу бело, у младости сиво, д. 133
 с. м. *C. olor* L
- Без грбе на кљуну, кљун црн, при основи жут, ноге
 мрко зелене, перје бело, на глави и врату жућ-
 касто, д. 141 с. м. *C. musicus* L.

Род *Cl. Anser* Briss с. гуска.

Кљун при основи виши но што је широк, к врху
 истанчан, нарастао на врху кљуна једне ши-
 рине са кљуном, шија краћа но у лабуда, писак
 дужи од средњег прста.

1. Кљун црн, зупци на горњој поли од кљуна не
 прелазе обод од кљуна 2
 Кљун бар по среди жут или црвен, зупци на
 горњој вилицы премашају обод од кљуна 3
2. Два прва вила једнака, дужа од осталих, у репу
 14 пера, гуша, чело и образи бели, теме, поти-
 љак, шија, груди и ноге црне, д. 70 с. м.
 A. leucopsis Bechst.

Друго вило дуже од првог, у репу 16 пера, глава
 шија и реп црн, надрепак бео, мрље по шији
 беле, остало перје сиво, д. 63 с. м.
 A. torquatus Bechst.

3. У репу 16 пера, перје по телу сиво, на челу бела
 велика мрља са црним обрубом, груди у ста-
 рих са многим црним мрљама којих у младих
 нема, кљун и ноге жуте, д. 55 с. м.
 A. minutus Naum.

У репу 18 пера, дужина преко 70 с. м. 4

4. Перје згор сиво, са смеђим мрљама, доња страна
 бела, крила краћа од репа, кљун жут, ноге
 црвенкасте, д. 87 с. м. *A. cinereus* M. W.

Перје згор смеђо, доња страна и надрепак бео,
 крила дужа од репа, вила сиваста са бељуга-

вим обрубом, кљун жут, при основи и на врху при, ноге жуте, д. 80 с. м. *A. segetum* L.

Род СII. *Anas* L. с. патка, пловка.

Кљун при основи шири но што је висок, једне свуд ширине или на врху шири, рожна нарастао на врху мала, много ужа него кљун, писак од дужине средњег прста.

1. Ноздре од основе кљуна удаљене, реп закривљен, састављен из 14 пера, зупци од горње вилице споља видљиви. 2
- Ноздре основи кљуна приближене, реп заострљен, састављен из 14—16 пера, зупци од горње вилице назад управљени. 3
2. Кљун црвен, при основи (у самца) са доста високим грбом, перје већином бело, глава и горња страна шије црно зелена, плећи, реп на врху и вила црна, образи, гуша и зрцало*) на крилу зелено, груди са попречном рђастом павтом, д. 60 с. м. *A. tadorna* L.
- Кљун црн, без грбе, перје већином рђасто, над-респак и крила бељугава, реп и вила црно зелена, у мужјака на шији узана, црна павта, д. 64. с. м. *A. guttata* Pall.
3. Кљун испред врха двојином шири но при основи, у самца глава и шија угасито зелена, крила са плаветникастим и белим мрљама и смеђим вилама, кљун црн, оздо жућкаст, ноге црвене, д. 42 с. м. *A. cyreata* L.
- Кљун скроз мал не једне ширине 4
4. Зев од дужине писка, а краћи од средњег прста (без нокта), у репу 16 пера, леђа и бокови сиви, доња страна шије и груди жућкасто црвени, зрцало на крилу у самца зелено, у женке смеђо, спред и назад са црним, згор са бе-

*) Овако зовемо повећу јасну мрљу на крилу.

- лим обрубом, реп и кљун црн, крила и ноге црне, д. 47 с. м. *A. penelope* L.
- Зев дужи од писка 5
5. У репу 14 пера, теме и потиљак црнкаст, преко очију беда крива пруга, образи, шија и груди рђасте са белим мрљама и црним тачкама, гуша црна, зрцало зелено, спред и страг са белим, згор са плаветнкастим обрубом, доња страна бела са црним мрљама, кљун црн, ноге сиве, д. 40 с. м. *A. querquedula* L.
- У репу 16 пера 6
6. Ноге жуте, са сивастим кожицама између прстију . 7
- Ноге сиве 8
7. Зрцало плаветно, са пурпурним преливањем, у наоколо са белим обрубом, у самца глава и шија зелена са беличастим кодиром, у женке смеђаста са мрким пегама, д. 60—64 с. м. *A. boschas* L.
- Зрцало бело, оздо са црним обрубом, перје сивасто или смеђасто, у самца са црнкастим пругама, у женке оздо са рђастим шарама, д. 54 с. м. *A. strepera* L.
8. Зрцало зелено или смеђо, згор и оздо са црним, спред и страг са белим обрубом, горња страва сива, са кривудавим пртама, у самца глана смеђа са љубичастим преливањем, д. 60—64 с. м. *A. acuta* L.
- Зрцало зелено, згор и оздо са црним обрубом, глава и шија смеђа, иза очију зелена сјајна пруга, д. 47—53 с. м. с. кржа . . . *A. crecca* L.

Род СIII. *Oedemia* Tem.

Кљун дужи од писка, у мужјава са грбом при основи, рожна нарастао на врху кљуна од ширине кљуна, перје мрко, у женке оздо са сивастим и смеђим мрљама.

Самац црн (као кадифа), иза очију бела мрља, на крилима зрцало бело, кљун жут са црним обрубом, ноге црвене са црним кожицама између прстију, женке згор црно смеђе, оздо сивасте, кљун угасито сив, д. 52—56 с. м. *Oe. fusca* L.
 Глава и гуша бела, теме и колир око шије црн, мантија смеђа, са кривудавим, црним, попречним пртама, перје оздо црвенкасто бело, кљун сив, ноге смеђе, реп дуг са зашиљастим перјем, у женке глава смеђа, лице бело, д. 40 — 43 с. м. *Oe. leucoserphala* Lath.

CIV. Род *Fuligula* Ray.

Кљун без грбе при основи, дужи од писка, рожна нарастао на врху кљуна ужа од кљуна, ноздре по сред кљуна стављене.

1. У репу 16 пера, у самца перје већином бело, глава, реп и леђа црна, пред очима и на крилу бела мрља, у женке перје сиво, глава смеђа; дужица жута, кљун црнкаст, ноге жуте, д. 45 с. м. *F. clangula* L.
- У репу 14 пера 2
2. Ноге угасито црвене, дужина 55 с. м., глава и врат црвен, теме у мужјака са густом ђубом од перја, леђа смеђа, гуша, трбух и груди у самца црне, у женке сивасте, кљун и ноге црвене *F. rufina* Pall.
- Ноге сиве, дужина тела највише 48 с. м. 3
3. Очи беличасто сиве, подбрадак бео, глава црвенкасто смеђа, колир око шије, леђа, реп и крила мрка, трбух беличаст, д. 40 с. м.
 F. leucophthalma Bechst.
- Очи црвене или жуте, подбрадак црн 4
4. Дуга ђуба од перја на глави, мантија мрка са јаснијим пегама, глава, шија и груди црне са

зеленим преливањем, доња страна бела, зрцало
се црним обрубом, д. 42 с. м. . . . *F. cristata* Ray.

Без ђубе од перја на глави, мантија сива, са мр-
ким кривудавим пругама 5

5. Зрцало на крилу сиво, глава, шија, груди, над-
репак и вила угасито смеђа, у самца црнка-
ста, д. 45—47 с. м. *F. ferina* L.

Зрцало на крилу бело, глава, шија, тртица и
грудни црне, у женке смеђе, трбух бео, д. 43
до 45 с. м. *F. marila* L.

Род CV. *Mergus* L. с. гњурац.

Кљун узан мал не ваљкаст, при основи сплоштен,
рожна нарастао на врху од ширине кљуна, ча-
кљасто на ниже савита, зупци у обе вилице
шиљасте, назад управљени, ноге кратке, мало
стиснуте, на глави ђуба од перја.

1. Кљун и ноге сивасте, перје већином бело, (у женке
глава смеђа), мрља на потиљку и иза очију и
две пруге што се од рамена грудима спуштају
црне, крила црна са белим шарама, д. 40—42
с. м. *M. albellus* L.

Кљун и ноге сивасте, глава и врат у самца зе-
лен, у женке смеђ 2

2. Гуша и груди у самца црвенкаста, мантија црна,
зрцало на крилу бело, трбух бео, у женке сва
горња страна сива а доња бела, д. 69—74
с. м. *M. merganser*.

Перје по телу као у пређешњег, зрцало на крилу
у женке са једном, у самца са две тавне мрље,
д. 56—58 с. м. *M. serrator* L.

Род CVI. *Pelecanus* L. с. несит.

Кљун 2—3 пут дужи од главе, горња пола права,
са две уздужне бразде, на врху са чакљастом
нарасли, између два крака од доње поле

опружљива гола кожа, круг око очију го, ђуба од перја на глави, ноге стиснуте, прсти дугим кожицама спојени.

Кљун дрозгав, чело голо само по среди перјасто, перје од ђубе на глави право, перје по телу бело, у маторих ружасто, вила црна, гуша и образи жути, ноге црвенкасте, у младих перје сивасто, д. самца 173, женке 156, писка 13 до 14, 5 с. м. Р. *Opocrotalus* L.

Кљун гладак, чело скроз перјасто, перје од ђубе кудраво, перје по телу бело сивасто са растрканим смеђим мрљама, вила црна, ноге мрке, ђуба до пола врата пружена, д. тела 166, писка 10, 5 с. м. Р. *crispus* Feld.

Род CVII. *Carbo* Meу.

Кљун мало што дужи од главе, узан, стиснут, са сведеним забатом, доња вилица на врху куса, са малом растегљивом кожом између два крака, ноге трснате, прсти дугим кожицама спојени, новат од средњег прста зупчаст.

У крилу 14 пера, перје мрко, бела пруга од очију до испод гуше, лице мургасто, кљун и ноге црнкасте, д. 95 с. м. . . . С. *cornutus* Meу.

Перје згор сиво са мрким шарама, лице жућкасто, реп црн, са зеленим предивањем, кљун и ноге црне, д. до 53 с. м. . . . С. *rugosus* Tem.

Род CVIII. *Larus* L. с. галеб.

Кљун снажан, стиснут, горња пола на врху чакласто погнута, ноздре дугуљасте, стављене по сред кљуна, ноге високе, крила дуга, зашиљаста.

- і. Цеви од вила смеђе, у младих беле са смеђим мрљама. 2
Цеви од вила беле у младих плаветникасте. 3

2. Перје бело, згор плаветникасто црно, у младих (као у обште у гalebима) пегаво, реп црн, премаша са 9 с. м. крила, кљун жут са црвеном мрљом на доној поли, дужица и ноге жуте, д. 44 с. м. *L. fuscus* L.

Перје бело, згор сивасто, глава и врат са смеђастим мрљама, крила црна, премашају са 6—7 с. м. реп, кљун зеленкасто жут, ноге црвенкасто жуте, зими сиве, дужица смеђа, д. 42—45 с. м. *L. canus* L.

3. Три прста на нози, место задњег прста мала брадавичаста нарастао са врло ситним ноктом, перје бело, врат, леђа и крила сиваста, предња вила са мрким врховима, кљун жуто зелен са црвеним овршњом, ноге црнкасте, д. 40 с. м. *L. tridactylus* L.

Четири прста на нози, ноге црвене. 4

4. Перје бело, мантија сиваста, глава зими црна, вила бела споља са црним порубом, кљун и ноге црвене, д. 37 с. м. *L. ridibundus* L.

Перје бело, мантија сиваста, глава и врат црн, вила црнкаста на врху бела, кљун танак смеђ, ноге црвене, д. 26—29 с. м. . . . *L. minutus* L.

Род СІХ. *Lestris* III.

Кљун од средње дужине, ваљкаст, на врху чакља-сто погнут, ноздре између основе и половине кљуна стављене, средња пера репа здужена, ношти врло оштри и јако погнути.

Средња пера у репу много дужа од осталих, на врху зашиљаста, перје згор мрко, оздо бело, младе птице смеђе, д. 50 с. м. . *L. parasitica* L.

Средња пера закруженог репа мало што дужа од осталих на врху закружена, перје згор смеђасто, оздо бело, на грудима смеђа пруга, ноге црне,

пискови са страг рапавим љуспама обрасли, д. 48—56 с. м. L. romarina Tem.

Род СХ. *Sterna* с. чигра.

Кљун од дужине главе или мало што дужи, прав, стиснут, са погнутим забатом а правим врхом, ноздре дугуљасте, између основе и половине кљуна стављене, крила врло дуга, зашиљаста, реп усечен, ноге кратке.

1. Перје по трбуху бело или сивасто, кожице између прстију плитко изрезане т. ј. прелазе половине прстију. 2
 Перје по трбуху црно или угасито сиво (зими бело), кожице између прстију дубоко изрезане једва стижу до половина прстију. 3
2. Перје већином бело, мантија отворено сива, капић црн, реп виласт, два спољашња пера споља црна, кљун и ноге црвене, кљун на врху црн, д. 31, 5 с. м. *St. hirundo* L.
 Перје по челу, обрвама и доњој страни бело, врат и пруга преко очију црна, леђа и крила сиваста, реп виласт, бео, кљун и ноге жуте, д. 21 с. м. *St. minuta*.
3. Ноге црно смеђе, перје већином угасито сиво, глава и гуша у старих црна, подрепак бео, ноге црно смеђе, д. 24 с. м. *St. nigra* L.
 Ноге црвене. 4
4. Перје већином црно, рамена и леђа сиваста, реп и крила бела, кљун смеђ, д. 26, 5 с. м.
 St. leucoptera Tem.
 Лети перје на темену, грудима и трбуху сивасто црно, образи бели, шија, леђа и горња страна крмила сиваста, кљун црвен, д. 30 с. м.
 St. hybrida Pall.

Род CXI. *Colymbus* L.

Кљун перјем до врло узаних ноздара обрастао, прав, зашиљаст, ноге јако назад стављене, прсти до врха целим кожицама спојени, нокти зашиљасте, реп кракат, закружен.

1. Гуша смеђо црвена, у младих беличаста, обе пола кљуна праве, глава и страна од шије сива, врат и стране од груди беле са црним цртама, мантија угасито смеђа са жућкастим мрљама, доња страна бела, кљун црн, женке и млади згор смеђи са белим мрљама, оздо бели, д. 53—60 с. м. *C. septentrionalis* L.

Гуша црна, у младих бела, горња пола кљуна мало на ниже погнута. 2

2. Доња пола кљуна свуд једне висине, глава и шија црна са зеленим предивањем, шија са белим и црним колиром, мантија црна са белим пегама, трбух бео, бокови са црним цртама, кљун црн, перје у младих згор сивасто, оздо бело, д. 71—80 с. м. *C. torquatus* Pall.

Теме и врат сив, шија спред и гуша црна, мантија црна са 4-угалним белим мрљама, доња страна бела, пруга испод гусе, стране од шије и груди са црним цртама, кљуи црн, перје у младих згор сивасто са белим мрљама по раменима и крилима, оздо бело, д. 63 с. м. *C. arcticus* L.

Род CXII. *Podiceps* Lath.

Кљун стиснут, зашиљаст, горња пола дужа од доње, ноге јако назад углављене, јако стиснуте, прсти широким кожицама обрубљени, спољашни прст најдужи, репа нема.

1. Крила без белог зрцала, глава без дужег перја, забат од кљуна пред ноздрама мало погнут,

перје згор угасито смеђо, оздо угасито сиво,
стране од шије кестенасте, кљун црн на врху
жућкаст, ноге мрко зелене, д. 23—26 с. м.

Р. minor L.

Крила са белим зрцалом, ђуба од перја или ушке
на глави.

2

2. Кљун по забату од дужине писка.

3

Кљун по забату има половину дужине писка.

4

3. Глава и шија црна, на странама од главе ушке
од црвено жутог дугог перја, горња страна
угасито сива, доња бела, бокови црвено смеђи,
кљун и ноге црне, д. 26—28 с. м.

Р. auritus L.

Перје згор мрко, оздо бело, пруга преко очију
и ушке црвенкасто жуте, кљун црн, при основи
и на врху црвен, дужица црвена, ноге споља
црне изнутра сивасте, д. 26 с. м.

Р. cornutus Lath.

4. Перје згор мрко, оздо бело, теме са расцепљен-
ом ђубом црно, шија са дугим рђастим ко-
лиром, дужица црвена, кљун црвен на врху
бео, ноге споља црне, изнутра жућкасте, д. 52
с. м.

Р. cristatus L.

Перје згор смеђо, оздо бело, теме и две кратке
кусе ушке до очију црне, на шији кратак
сиваст колир, предња страна шије рђаста,
кљун жут са црним врхом, дужица смеђо цр-
вена, ноге споља црне, из нутра жућкасте, д.
45 с. м.

Р. rubricollis L.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

РлзСрп II 748.1